

LEERLINGEN IN DBSO IN ANTWERPEN

Een profielschets¹

Ilse Tobback, Eveline Teppers & Tim Goesaert

Projectleiding: Tim Goesaert

Onderzoek in opdracht van de stad Antwerpen

¹ **Dankwoord.** Dit onderzoek kwam tot stand met de hulp van velen. We danken Hakima El Meziane, Koen Bastiaens, de leden van het Regionaal Overleg Forum (ROF) en onze contactpersonen bij VDAB en AGODI voor hun waardevolle input en feedback. In het bijzonder danken we Tine Vandekerckhove(†) voor haar inzet bij en de afname van de interviews.

Gepubliceerd door
KU Leuven
HIVA - ONDERZOEKSINSTITUUT VOOR ARBEID EN SAMENLEVING
Parkstraat 47 bus 5300, 3000 LEUVEN, België
hiva@kuleuven.be
<http://hiva.kuleuven.be>

© 2023 HIVA-KU Leuven

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Lijst afkortingen	5
Lijst tabellen	7
Lijst figuren	9
1 Van Leren en Werken naar Duaal leren	11
2 Onderzoekopzet en data	13
2.1 Verdiepende interviews met leerlingen DBSO in Antwerpen	13
2.2 Administratieve gegevens en data-aanvraag	15
3 Profielschets van leerlingen binnen DBSO	17
3.1 Beschrijvende analyse van DBSO leerlingen in Antwerpen	17
3.1.1 Woonplaats: statistische sector	17
3.1.2 Achtergrondkenmerken	18
3.1.3 Schoolloopbaan	27
3.2 Clusteranalyse van DBSO leerlingen in Antwerpen	41
3.2.1 Cluster methode	41
3.2.2 Leerlingengroepen binnen DBSO	42
4 Conclusie	47
- BIJLAGEN -	51
bijlage 1 Geografisch gebied	53
bijlage 2 Latent Class Analysis (LCA): robuustheidsanalyses naar periode binnen DBSO	55
bijlage 3 Bevindingen uit de verdiepende interviews met leerlingen in DBSO Antwerpen	61
Referenties	66

Lijst afkortingen

AGODI	Agentschap voor Onderwijsdiensten
BGV	Beroepsgerichte vorming
BVL	Beroepsvoorbereidend leerjaar
CDO	Centrum voor Deeltijds Onderwijs
DBSO	Deeltijds beroepssecundair onderwijs
ESF	Europees Sociaal fonds
GOK	Gelijke onderwijskansen
OKAN	Onthaalonderwijs voor Anderstalige Kinderen
SO	Secundair Onderwijs
BuO	Buitengewoon Onderwijs
BuBO	Buitengewoon Basisonderwijs
BuSO	Buitengewoon Secundair Onderwijs
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

Lijst tabellen

Tabel 2.1	Diepte-interviews: profielbeschrijving leerlingen DBSO in Antwerpen	14
Tabel 3.1	Afbakening onderwijsgebieden o.b.v. woonplaats leerling in DBSO Antwerpen	18
Tabel 3.2	Aantal en aandeel DBSO leerlingen in Antwerpen volgens thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, schoolse vertraging buurt, thuisloosheid en trekkende bevolking voor het schooljaar 2020-2021	19
Tabel 3.3	Aantal en aandeel DBSO leerlingen in Antwerpen volgens aantal achtergrondkenmerken (thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt)	24
Tabel 3.4	Aandeel leerlingen dat aantikt op de individuele achtergrondkenmerken voor DBSO leerlingen in Antwerpen naar gebied	27
Tabel 3.5	Aantal en aandeel van (ex-)buitengewoon onderwijs leerlingen	28
Tabel 3.6	Leeftijd bij intrede secundair onderwijs	29
Tabel 3.7	Aantal en aandeel leerlingen binnen bepaalde studierichtingen voor 1 ^e en 2 ^e graad secundair onderwijs	30
Tabel 3.8	Aantal en aandeel (ex-)OKAN leerlingen	31
Tabel 3.9	Aantal en aandeel leerlingen met problematische afwezigheden (vanaf 30 halve dagen afwezig) in hun schoolloopbaan	33
Tabel 3.10	Aantal en aandeel leerlingen met uitsluiting in hun schoolloopbaan	34
Tabel 3.11	Aantal en aandeel leerlingen volgens leeftijd in jaren bij intrede DBSO	35
Tabel 3.12	Aantal en aandeel leerlingen binnen de verschillende studierichtingen bij start DBSO	36
Tabel 3.13	Aantal en aandeel leerlingen volgens duur in DBSO traject	37
Tabel 3.14	Aantal en aandeel leerlingen binnen verschillende DBSO trajecten rekening houdend met arbeidsdeelname, aanloopfase en onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren (FOIBAL), volgens duur van het DBSO traject	39
Tabel 3.15	Aantal en aandeel leerlingen per hoogst behaald studiewijs* in het schooljaar 2020-2021	40
Tabel 3.16	Kwaliteitsindicatoren van Latent Class Analysis (LCA) met 1 tot 6 latente groepen	42
Tabel 3.17	Gemiddelde waarde en betrouwbaarheidsinterval voor elke variabele per leerlingengroep	43
Tabel b1.1	Onderwijsgebieden Antwerpen: statistische sectoren	53
Tabel b2.1	Kwaliteitsindicatoren van Latent Class Analysis (LCA) met 1 tot 6 latente groepen voor twee deelsteekproeven met leerlingen die minimaal 1 jaar dan wel 2 jaar DBSO volgen	55
Tabel b2.2	Gemiddelde waarde en betrouwbaarheidsinterval voor elke variabele per leerlingengroep voor twee deelsteekproeven met leerlingen die minimaal 1 jaar dan wel 2 jaar DBSO volgen	57

Lijst figuren

Figuur 3.1	Aandeel DBSO leerlingen in Antwerpen volgens thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt en thuisloosheid*	20
Figuur 3.2	Aandeel van achtergrondkenmerken voor DBSO leerlingen in Antwerpen en Vlaanderen en leerlingen uit het voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen en Vlaanderen voor schooljaar 2020-2021	21
Figuur 3.3	Verdeling van aantal achtergrondkenmerken (thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt) voor DBSO leerlingen in Antwerpen en Vlaanderen en uit voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen en Vlaanderen voor schooljaar 2020-2021	25
Figuur 3.4	Gemiddeld aantal keer aantikken (thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt) voor DBSO leerlingen in Antwerpen naar onderwijsgebied	26
Figuur 3.5	Verdeling leeftijd bij intrede DBSO	35
Figuur 3.6	Verdeling van de studierichtingen bij start DBSO	37
Figuur 3.7	Verdeling duur DBSO traject	38
Figuur 3.8	Aandeel van de verschillende DBSO trajecten rekening houdend met arbeidsdeelname (ALTDEL), aanloopfase en onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren (FOIBAL), volgens duur van het DBSO traject	40
Figuur 3.9	Leerlingengroepen in DBSO Antwerpen: Latent Class Analysis (LCA)	45
Figuur b1.1	Onderwijsgebieden Antwerpen	54
Figuur b2.1	Leerlingengroepen in DBSO Antwerpen: Latent Class Analysis (LCA) voor een deelsteekproef met leerlingen die minimaal 1 jaar DBSO volgen	58
Figuur b2.2	Leerlingengroepen in DBSO Antwerpen: Latent Class Analysis (LCA) voor een deelsteekproef met leerlingen die minimaal 2 jaar DBSO volgen	59

1 | Van Leren en Werken naar Duaal leren

Het bestaande stelsel van leren en werken wordt volop ingekanteld in duaal leren en de aanloophase. Dit werd reeds in het decreet van 30 maart 2018 betreffende duaal leren en de aanloophase vastgelegd². Deze inkanteling gebeurt stapsgewijs en moet afgerond zijn tegen schooljaar 2025-2026, samen met de modernisering van het secundair onderwijs. Zowel vanuit wetenschappelijk onderzoek (Verhaest et al., 2018) als bij middenveldorganisaties, zoals VLOR (2019), zijn grote bezorgdheden geuit over deze inkanteling. Er wordt gevreesd dat een groep jongeren in leren en werken geen aansluiting zal kunnen vinden bij het systeem van duaal leren en bijgevolg een groter risico hebben om het onderwijs te verlaten zonder kwalificaties. Er wordt daarom sterk aanbevolen dat het systeem van duaal leren voldoende aandacht heeft om ook deze zeer kwetsbare groep van jongeren te begeleiden bij het opdoen van werkervaring, het behalen van onderwijskwalificaties en hen op die manier klaar te stomen voor deelname aan de arbeidsmarkt na het secundair.

De uitdagingen zijn immers groot in het DBSO. Naar schatting behalen slechts 3 op 10 DBSO leerlingen een kwalificatiegetuigschrift en verlaat 1 leerling op 4 DBSO zonder enige kwalificatie (Lamote & Van Damme, 2011). De redenen hiervoor kunnen gezocht worden in de achtergrondkenmerken van de leerlingen in DBSO (thuisstaal, sociaaleconomische status), de vaak negatieve keuze voor DBSO na een onderwijsloopbaan gekenmerkt door zittenblijven en veranderen van studierichting, en de pull-factoren op de arbeidsmarkt die jongeren in DBSO kunnen overtuigen om het onderwijs te verlaten voor een job (Cabus & De Witte, 2011). De grootstedelijke context van Antwerpen brengt mogelijk extra uitdagingen. Zo liggen het percentage leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands, het percentage indicatorleerlingen en het percentage leerlingen die minstens één jaar hebben moeten zittenblijven in Antwerpen beduidend hoger dan het Vlaams gemiddelde.³

Concrete cijfers over het profiel van de jongeren in DBSO, hun achtergrondkenmerken en vroegere schoolloopbaan, en over hun resultaten in DBSO zijn echter beperkt. In dit rapport gaan we dan ook dieper in op de vroegere leerloopbaan van jongeren in DBSO in Antwerpen, hun profiel en de inhoud van hun opleiding. Dit om inzicht te verwerven in de manier waarop de onderwijsloopbaan van leerlingen in DBSO vorm heeft gekregen, waarom ze voor DBSO gekozen hebben en hoe ze deze opleiding beleven. Deze analyse laat toe om eventuele valkuilen en aandachtspunten bij de inkanteling van leren en werken in duaal leren en de aanloophase in beeld te brengen.

² https://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/2021-07/Mededeling_Vlaamse_Regering_18122020.pdf

³ Zie Dataloep: aan de slag met cijfers over onderwijs (2022, 20 januari). Geraadpleegd op 21 november 2022, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/dataloep-aan-de-slag-met-cijfers-over-onderwijs> (...)

2 | Onderzoeksopzet en data

Leerlingen binnen DBSO hebben diverse achtergronden en schoolloopbanen. Niettemin is er ondanks verschillende initiatieven nog geen met cijfers onderbouwd en overkoepelend beeld over deze elementen voor DBSO-leerlingen. Zo wijst onderzoek in Vlaanderen uit dat de keuze voor het DBSO na een C-attest eerder zeldzaam is. Deze overstap wordt verder vooral gemaakt na het tweede, derde en vierde jaar, met respectievelijk 10.3%, 11.3% en 8.5% van de leerlingen met een C-attest die op dat moment kiezen voor het DBSO (Talloen et al., 2020). Hoewel deze cijfers velen positief stemmen, zeggen ze weinig over het aandeel leerlingen binnen DBSO dat koos voor dit onderwijsstelsel door een oriënteringsattest en wie deze leerlingen zijn.

In dit onderzoek, brengen we daarom een uitgebreid beeld van de leerlingen binnen DBSO. We kijken hierbij naar de achtergrondkenmerken van deze leerlingen en hun schoolloopbaan. We hanteren hierbij een mixed-method onderzoek. Hierbij maken we gebruik van administratieve data van AGODI en VDAB voor leerlingen in Antwerpen. Bijkomend verrijken we de inzichten uit de kwantitatieve analyse met getuigenissen van (oud-)leerlingen in DBSO. Dit komt aan bod in sectie 2.1. De dataset en de aanvraagprocedure wordt kort besproken in sectie 2.2.

In hoofdstuk 3 geven we vervolgens een overzicht van de beschrijvende analyses en van het resultaat van de clusteranalyse, waar we een beperkt aantal groepen van leerlingen met een gelijkaardig profiel in kaart brengen.

2.1 Verdiepende interviews met leerlingen DBSO in Antwerpen

We verdiepen de inzichten uit het kwantitatieve onderzoek met 6 diepte-interviews van (ex-)leerlingen in DBSO in Antwerpen. Deze interviews focussen op de 'lived experiences' van leerlingen tijdens hun schoolloopbaan en krijgen de vorm van een autobiografisch interview. Tijdens dit autobiografisch interview wordt samen met de leerling stapsgewijs de schoolloopbaan gereconstrueerd: we bespreken met de leerling de scholen waarin hij/zij actief was, de factoren die meespeelden bij bepaalde keuzes of overgangen, ... We hebben daarbij speciale aandacht voor de schakelmomenten, zowel op negatief vlak (zittenblijven, van school veranderen, B- of C-attest, ...) als op positief vlak (succeservaringen, gevoelens dat de studierichting iets is wat hij/zij heel graag doet, ...). We vragen hierbij door naar de reden en drijfveren voor bepaalde keuzes en de ervaringen van de leerling tijdens iedere fase van de schoolloopbaan (lager onderwijs, secundair onderwijs en DBSO).

Voor het benaderen van de respondenten deden we een beroep op het bestaande netwerk van de Stad Antwerpen. Via onder andere het lerend netwerk rond alternerend leren, staat de stad Antwerpen in contact met de verschillende Centra voor Deeltijds Onderwijs (CDO). We bepaalden met deze centra de verschillende profielen die we via deze gesprekken in kaart wilden brengen. Vier profielen werden geselecteerd:

- Ex-leerling DBSO: Deze leerling nam in het verleden deel aan het DBSO. Hij/Zij verliet het DBSO, bij voorkeur in het schooljaar 2019-2020 of 2020-2021, al dan niet met een studiegetuigschrift tweede leerjaar derde graad secundair onderwijs of diploma secundair onderwijs.
- Geen getuigschrift 2^{de} graad bij instroom in DBSO: De leerling startte in het DBSO zonder getuigschrift van de 2de graad (3de en 4de leerjaar). De leerling volgt op dit moment les in het DBSO.
- Ex-OKAN leerling: Deze leerling nam voor hij/zij startte in het DBSO deel aan het onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen (OKAN). Dit onthaalonderwijs wordt ingericht voor jongeren van niet-Belgische of niet-Nederlandse nationaliteit die nieuw binnenkomen in ons land en het Nederlands onvoldoende beheersen. De leerling volgt op dit moment les in het DBSO.
- 18+: Deze leerling is meerderjarig (18 jaar of ouder) en volgt op dit moment les in het DBSO. Gedurende zijn/haar schoolloopbaan heeft de leerling één jaar of meerdere jaren moeten overzitten.

Aan de geselecteerde CDO's werd vervolgens de vraag gesteld om minstens twee leerlingen te zoeken die in gesprek willen gaan over hun ervaringen met DBSO. Hierbij werd benadrukt dat we niet enkel geïnteresseerd zijn in de meest succesvolle trajecten. Zo voorkomen we dat we enkel 'goednieuwsverhalen' te horen krijgen. We kregen de contactgegevens van acht (ex-)leerlingen, elk met een combinatie van de vier profielkenmerken. Finaal werden zes personen bevraagd in de periode juni 2022. Het overzicht van deze groep is terug te vinden in onderstaande Tabel 2.1.

Tabel 2.1 Diepte-interviews: profielbeschrijving leerlingen DBSO in Antwerpen

	Leerling 1	Leerling 2	Leerling 3	Leerling 4	Leerling 5	Leerling 6
Niet- Belgische afkomst	X	X	X	X	X	
Duur DBSO	3 jaar	1,5 jaar	1 jaar	2 jaar	2,5 jaar	1 jaar
Richting DBSO	Administratief medewerker	Verkoop en administratie	Verzorging	Elektriciteit	Verzorging	Hulpkelner
Ex-leerling DBSO	X					
Geen getuigschrift 2 ^{de} graad bij instroom DBSO		X		X		
Ex-OKAN leerling					X	
18+	X		X	X		X
Type overeenkomst*	OAo (ervoor AC gehad)	Vorming en later starten met OAo (ervoor AC en OAo gehad)	DA sociale maribel, (ervoor AC gehad)	OAo	OAo	OAo

*OAo = Overeenkomst alternerende opleiding (als je op jaarbasis gemiddeld meer dan 20u/week doorbrengt op de werkplek). DA sociale maribel= de deeltijdse arbeidsovereenkomst sociale maribel als je werkt in de non-profit sector in een organisatie waarvoor de sociale maribel geldt (kan zowel bij meer als bij minder dan 20u per week werken op de werkplek). AC= Aanloopcomponent, als men wil werken maar nog enkele arbeidsattitudes en vaktechnische vaardigheden moet aanleren. In combinatie met de component 'leren' in een CDO wordt er voldaan aan het voltijds engagement.

Bron Informatie gebaseerd op de interviews afgenomen door de onderzoekers in juni 2022.

De belangrijkste bevindingen uit de interviews kunnen worden teruggevonden in bijlage 3. Daarnaast zullen enkele ervaringen en quotes van de leerlingen uit de interviews worden gekoppeld aan de bevindingen uit het kwantitatieve deel (zie hiervoor hoofdstuk 3).

2.2 Administratieve gegevens en data-aanvraag

We schetsen in dit onderzoek aan de hand van administratieve data een uitgebreid beeld van de leerlingen binnen DBSO. Hiertoe werd bij AGODI een dataset aangevraagd die bestaat uit de leerlingen in DBSO in Antwerpen en hun onderwijsposities en -kenmerken in de voorgaande schooljaren. We vertrokken hierbij van de meest recente beschikbare data (de februaritelling van 2020-2021) en vroegen voor de 1601 leerlingen die op dat moment in DBSO in Antwerpen zaten data op over de tien voorgaande schooljaren (van 2010-2011 tot en met 2020-2021). Dit betekent dat we elke leerling maximaal 11 jaar observeren. Niettemin zien we leerlingen gemiddeld 8,9 jaar (mediaan 9 jaar) in onze dataset, wat onder andere verklaard wordt door latere instroom van OKAN leerlingen.⁴

Het onderzoeksgebied werd gedefinieerd als de fusiegemeente van de vestigingsplaats binnen Antwerpen.⁵ AGODI leverde informatie aan over de achtergrondkenmerken van leerlingen (o.a. thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, schoolse achterstand in buurt waar de leerling woont, statistische sector van de woonplaats van de leerling), schoolloopbaan in lager onderwijs (indien beschikbaar) en secundair onderwijs (o.a. onderwijsvorm en studierichting in secundair onderwijs, attestering in secundair onderwijs, problematische afwezigheden en tuchtmeldingen). Verder vroegen we bij VDAB informatie op over de huidige onderwijspositie in DBSO (aanloophase, arbeidsdeelname en traject binnen DBSO). Elke dataset bevat voor elke observatie een unieke identiteitscode van de leerling om de gegevens van één leerling binnen de verschillende datasets en schooljaren met elkaar te koppelen.

⁴ Hierbij zien we leerlingen gemiddeld 3 jaar (mediaan 3 jaar) in het basisonderwijs en gemiddeld 5,9 jaar (mediaan 6 jaar) in het secundair onderwijs (incl. gewoon voltijds secundair onderwijs en DBSO).

⁵ Dit gebied omvat deelgemeenten Antwerpen, Berendrecht, Lillo, Zandvliet, Deurne, Borgerhout, Merksem, Ekeren, Berchem, Wilrijk en Hoboken (en postcodes 2000, 2018, 2020, 2030, 2040, 2050, 2060, 2100, 2140, 2170, 2180, 2600, 2610 en 2660).

3 | Profielschets van leerlingen binnen DBSO

In dit hoofdstuk schetsen we -op basis van de beschikbare gegevens- zo gedetailleerd mogelijk het profiel van leerlingen binnen DBSO Antwerpen. Eerst doen we dit aan de hand van beschrijvende analyses, vervolgens brengen we de verbanden tussen de verschillende kenmerken verder in kaart aan de hand van een clusteranalyse, dit om een aantal groepen van leerlingen met een gelijkaardig profiel te identificeren en hun positie binnen DBSO te beoordelen.

3.1 Beschrijvende analyse van DBSO leerlingen in Antwerpen

In dit onderdeel werpen we een eerste, beschrijvende blik op de kenmerken van DBSO leerlingen in Antwerpen. Eerst voorzien we een opsomming van de geografische regio's die we binnen de dataset observeren (de woonplaats van de leerlingen en de vestigingsplaats van de school). Vervolgens beschrijven we de leerlingen binnen DBSO Antwerpen aan de hand van verschillende achtergrondkenmerken en hun leerloopbaan. Hierbij brengen we de verschillende kenmerken ook zo veel mogelijk met elkaar in verband en vergelijken we, waar mogelijk, de cijfers binnen DBSO in Antwerpen met cijfers voor DBSO in Vlaanderen en het voltijds secundair onderwijs in Vlaanderen en Antwerpen.

3.1.1 Woonplaats: statistische sector

In dit onderzoek onderscheiden we, in lijn met de capaciteitsmonitor ([Groenez & Surkyn, 2018](#)), 14 binnengemeentelijke gebieden in Antwerpen. Deze onderwijsgebieden omvatten telkens meerdere statistische sectorcodes.⁶ Deze gebieden zullen in de beschrijvende analyses gebruikt worden om, waar mogelijk, bijkomende statistieken te verschaffen op niveau van het onderwijsgebied.

In Tabel 3.1 wordt het aantal leerlingen (naar woonplaats) per gebied weergegeven. Antwerpen binnenstad - Eilandje vertegenwoordigd hierbij het grootste aantal leerlingen (17% van de DBSO leerlingen in Antwerpen). Daaropvolgend vertegenwoordigen 'Antwerpen-Noord – Borgerhout intra muros noord', 'Kiel – Expo – Hoboken – Valaar – Koornbloem' en 'Deurne boven Rivierenhof' 10% of meer van de leerlingen. Alle gebieden buiten de binnengemeentelijke gebiedsafbakening vertegenwoordigen bijna 14% van de Antwerpse DBSO leerlingen. Tot slot zijn er verschillende gebieden met een beperkt aantal leerlingen (50 of minder). Voor deze gebieden is het leerlingenaantal te laag om analyses uit te voeren op het niveau van het onderwijsgebied.

⁶ Een gedetailleerd overzicht van deze sectorcodes per onderwijsgebied is weergegeven in Bijlage 1, Tabel b1.1.

Tabel 3.1 Afbakening onderwijsgebieden o.b.v. woonplaats leerling in DBSO Antwerpen

Onderwijsgebied	N	%
Antwerpen binnenstad - Eilandje	274	17,1
Antwerpen-Noord – Borgerhout intra muros noord	248	15,5
Buiten de binnengemeentelijke gebiedsafbakening	222	13,9
Kiel – Expo – Hoboken – Valaar - Koornbloem	199	12,4
Deurne boven Rivierenhof	160	10,0
Merksem	120	7,5
Deurne-Zuid – Borgerhout extra muros	106	6,6
Wilrijk – Nieuw-Berchem – Groenenhoek	64	4,0
Centraal Station – Borgerhout intra muros zuid	59	3,7
Stadspark – Haringrode – Zurenborg – Oud-Berchem	41	2,6
Brederode – Markgrave – Harmonie	33	2,1
Linkeroever	31	1,9
Ekeren – Rozemaal	27	1,7
Luchtbal – Haven	12	0,8
Berendrecht – Zandvliet – Lillo	5	0,3
Totaal	1601	100

* Een geografisch overzicht van deze gebieden is beschikbaar in Bijlage 2, Figuur b2.1.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

3.1.2 Achtergrondkenmerken

Hier zoomen we in op de achtergrondkenmerken van leerlingen binnen DBSO Antwerpen. We kijken in de eerste plaats naar de vier indicatoren die o.a. Onderwijs Vlaanderen analyseert voor de berekening van de werkmiddelen voor scholen en om te bepalen of een leerling in aanmerking komt voor extra financiering⁷: thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage en schoolse vertraging van de buurt. Bijkomend voorzien we ook informatie over twee andere GOK-indicatoren: thuisloosheid en trekkende bevolking. De verdeling van deze achtergrondkenmerken zijn weergegeven in Tabel 3.2 en Figuur 3.1. Verder vergelijken we, waar mogelijk, ook onze cijfers voor DBSO Antwerpen met deze voor DBSO Vlaanderen en het voltijds secundair onderwijs in Vlaanderen en Antwerpen, zie Figuur 3.2. Zowel de tabel en de figuren worden toegelicht in de verschillende subsecties per achtergrondkenmerk.

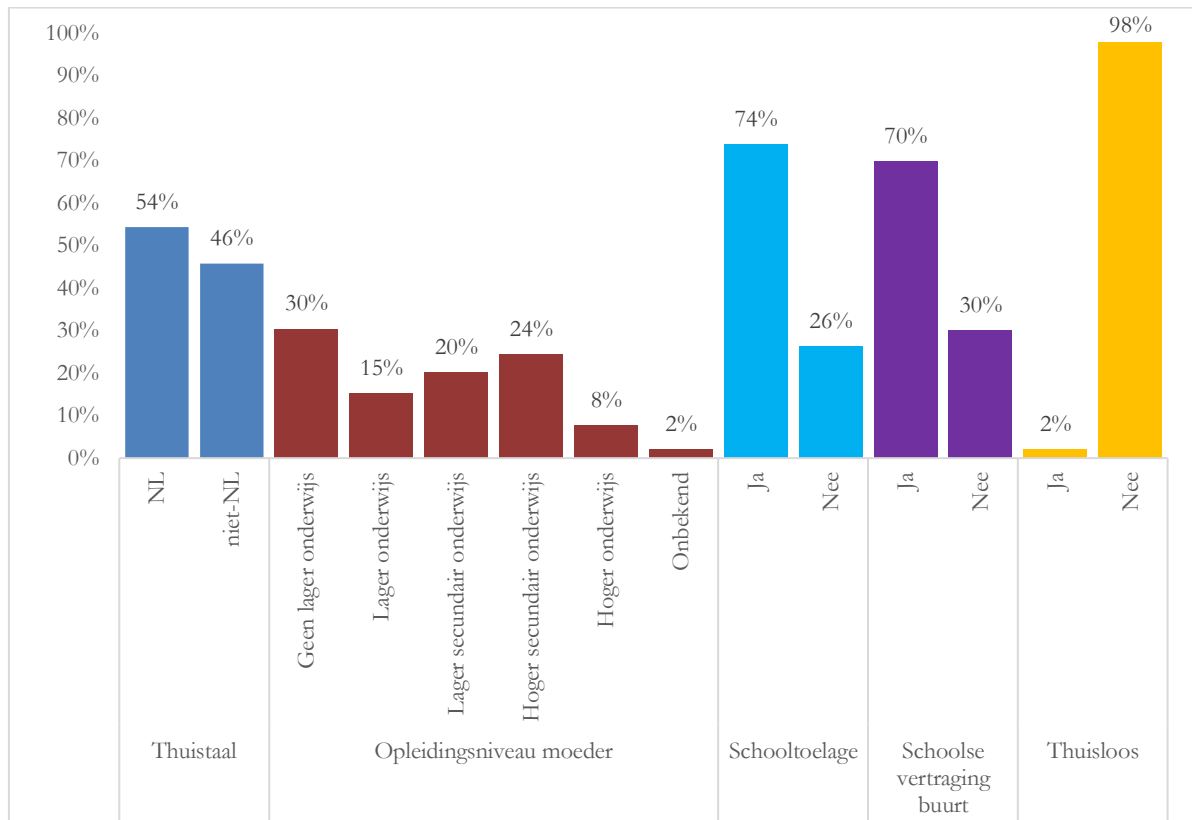
⁷ Hierbij wordt de termen *aantikken* en *scoren* op regelmatig gebruikt. Onder *aantikken*, *aantickers* en *scoren* op wordt verstaan dat de leerling(en) op basis van het leerlingkenmerk in aanmerking komt voor extra financiering.

Tabel 3.2 Aantal en aandeel DBSO leerlingen in Antwerpen volgens thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, schoolse vertraging buurt, thuisloosheid en trekkende bevolking voor het schooljaar 2020-2021

	N	%
Thuistaal		
Nederlands	871	54,4
Niet-Nederlands	730	45,6
Opleidingsniveau moeder		
Geen lager onderwijs	486	30,4
Lager onderwijs	244	15,2
Lager secundair onderwijs	324	20,2
Hoger secundair onderwijs	389	24,3
Hoger onderwijs	123	7,7
Onbekend	35	2,2
Schooltoelage		
Ja	1183	73,9
Nee	418	26,1
Schoolse vertraging buurt		
Ja	1117	69,8
Nee	484	30,2
Thuisloos		
Ja	33	2,1
Nee	1568	97,9
Trekkende bevolking		
Ja	0	0
Nee	1601	100
Totaal	1601	100

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

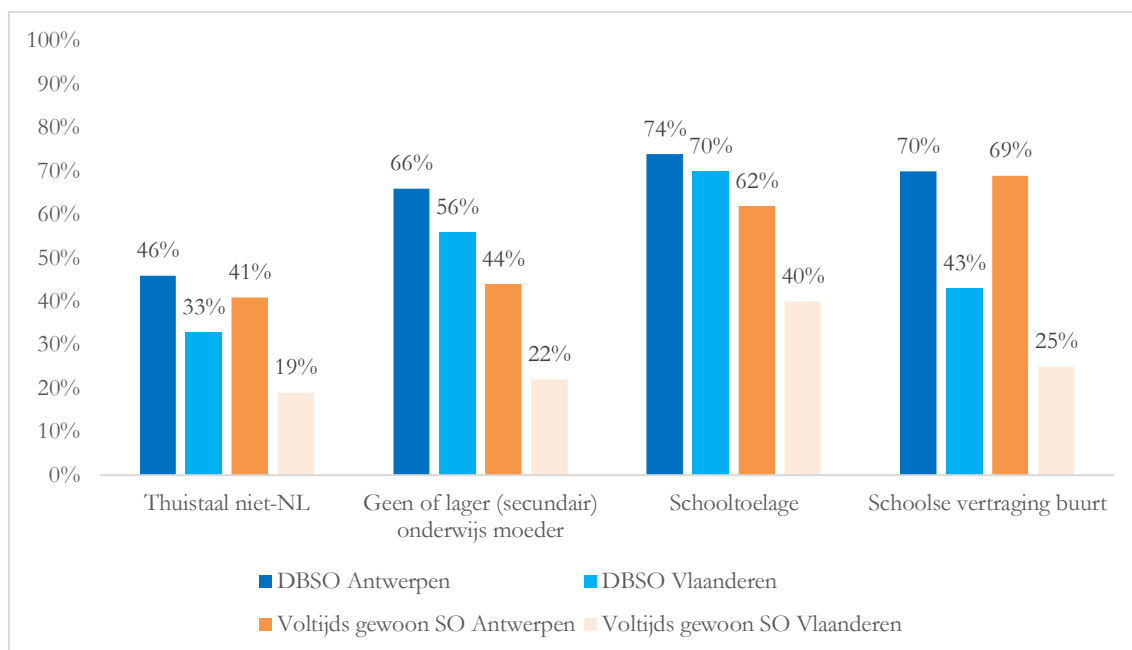
Figuur 3.1 Aandeel DBSO leerlingen in Antwerpen volgens thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt en thuisloosheid*



* Geen enkele leerling behoort tot de trekkende bevolking.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Figuur 3.2 Aandeel van achtergrondkenmerken voor DBSO leerlingen in Antwerpen en Vlaanderen en leerlingen uit het voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen en Vlaanderen voor schooljaar 2020-2021



Bron Cijfers DBSO Antwerpen gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021. Cijfers voor voltijds gewoon SO Antwerpen (vestigingsplaats gemeente Antwerpen) en Vlaanderen gegenereerd via Dataloep (2022).

3.1.2.1 Thuis taal

De indicator thuis taal capteert of de thuis taal (gezin taal) van een leerling niet Nederlands is. Een leerling scoort op deze indicator wanneer in het gezin met niemand Nederlands wordt gesproken of in een gezin met drie gezinsleden (de leerling niet meegerekend) met maximum één gezinslid Nederlands wordt gesproken.⁸

Binnen DBSO Antwerpen tikt 46% van de leerlingen aan op deze indicator. Leerlingen die geen contact hebben met hun ouder(s), broers of zussen en leerlingen waarover geen informatie over thuis taal beschikbaar is, scoren niet op deze indicator. Hierdoor omvat het aandeel leerlingen dat niet scoort op deze indicator, vermoedelijk, alsnog een klein aantal leerlingen waar Nederlands niet de gezin taal is. Hierdoor is het percentage aantekkers voor thuis taal een lichte onderschatting.⁹

Wanneer we onze cijfers voor DBSO Antwerpen afzetten tegenover het voltijds gewoon secundair onderwijs in Vlaanderen, zien we dat binnen DBSO Antwerpen jongeren die aantekken op thuis taal sterk oververtegenwoordigd zijn (46% t.o.v. 19%). Allicht is deze oververtegenwoordiging gelinkt aan zowel het onderwijssysteem als de grootstedelijke context. Cijfers voor DBSO Vlaanderen en het voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen, lijken deze aanname te bevestigen met respectievelijk 33% en 41% aantekkers. Hierbij zien we het aandeel leerlingen dat aantikt op thuis taal hoger is in vergelijking met het voltijds gewoon secundair onderwijs in Vlaanderen, maar lager is in vergelijking met DBSO Antwerpen. Bijkomend lijkt de grootstedelijke context hier de grootste factor te zijn, met een 8%-punt hoger aandeel leerlingen dat aantikt in voltijds gewoon secundair onderwijs

⁸ Broers en zussen worden hierbij beschouwd als één gezinslid.

⁹ Van alle DBSO leerlingen die OKAN volgden scoort 10,7% niet op deze indicator. Wanneer we de indicator thuis taal 'aantekken' voor alle OKAN leerlingen, stijgt het totale aandeel DBSO leerlingen dat aantikt op thuis taal van 45,6% naar 48,2%.

in Antwerpen ten opzichte van DBSO Vlaanderen. De diversiteit in gezinstaal kwam ook sterk naar voor tijdens de interviews.

3.1.2.2 Opleidingsniveau moeder

Het aantikken op de indicator opleidingsniveau van de moeder geeft weer of de moeder van de leerling maximaal het lager secundair onderwijs afgewerkt heeft.¹⁰ In dit rapport maken we bovendien onderscheid tussen vijf opleidingsniveaus: geen lager onderwijs, lager onderwijs, lager secundair onderwijs, hoger secundair onderwijs en hoger onderwijs. We zien hier dat de overgrote meerderheid (66%) van de leerlingen binnen DBSO Antwerpen een laag opgeleide moeder heeft. Een op drie leerlingen (30%) heeft een moeder met een opleidingsniveau onder het lager onderwijs. Ongeveer een kwart (24%) van de DBSO leerlingen in Antwerpen heeft een moeder die hoger secundair onderwijs heeft afgewerkt en een kleine minderheid (8%) een moeder die hoger onderwijs afwerkte. Voor 2% van de leerlingen is het opleidingsniveau van de moeder onbekend. Ook zij tikken bijgevolg niet aan op de indicator.

Ook voor de indicator opleidingsniveau van de moeder zijn leerlingen die aantikken oververtegenwoordigd binnen DBSO Antwerpen, met 66% aantikkers ten opzichte van 22% in het voltijds gewoon secundair onderwijs Vlaanderen. Opnieuw lijkt deze oververtegenwoordiging gelinkt aan zowel het onderwijssysteem als de grootstedelijke context, met 56% aantikkers in DBSO Vlaanderen en 44% aantikkers in voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen. Verschillend met de indicator thuistaal, lijkt het onderwijssysteem hier de belangrijkste factor te zijn, met een 12%-punt hoger aandeel leerlingen dat aantikt in DBSO Vlaanderen ten opzichte van voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen.

3.1.2.3 Schooltoelage

De leerling tikt aan op dit kenmerk als hij/zij een schooltoelage¹¹ gekregen heeft gedurende de geobserveerde periode. We zien dat de overgrote meerderheid (74%) van de leerlingen binnen DBSO Antwerpen een schooltoelage heeft gekregen. Deze indicator reflecteert (in beperkte mate) de financiële toestand binnen een gezin. De hoge concentratie van leerlingen met schooltoelage kan dus mogelijk wijzen op de noodzaak om een opleidingstraject met (mogelijkheid tot) leervergoedingen te volgen.

Wanneer we het aandeel aantikkers in DBSO Antwerpen afzetten ten opzichte van het aandeel binnen het voltijds gewoon secundair onderwijs in Vlaanderen (40%), zien we dat ook leerlingen die aantikken op schooltoelage oververtegenwoordigd zijn. Ook hier lijkt deze oververtegenwoordiging gelinkt aan het samenspel van het onderwijssysteem (met 70% aantikkers binnen DBSO Vlaanderen) en de grootstedelijke context (met 62% aantikkers in het voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen). Gelijkaardig aan de indicator opleidingsniveau van de moeder, lijkt het onderwijssysteem hier de belangrijkste factor te zijn, met een 8%-punt hoger aandeel leerlingen dat aantikt in DBSO Vlaanderen ten opzichte van voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen.

Uit enkele interviews komt de moeilijke financiële thuissituatie ook naar voren:

'Mijn moeder was naar het OCMW en ze werkt ook niet omdat ze een ziekte heeft. Dus dan moest ik ook gaan werken, dus ik had dat echt wel nodig. Dus leren werken heeft voor mij echt wel veel goede dingen gebracht, ja'

¹⁰ Ook hier tikt de leerling niet aan op deze indicator indien het opleidingsniveau niet gekend is.

¹¹ Vanaf schooljaar 2019-2020 werd de schooltoelage omgevormd naar de schooltoeslag of selectieve participatietoeslag. De omvorming ging gepaard met een toename van het aantal leerlingen dat een schooltoeslag krijgt door een aanpassing van de selectiecriteria en de toekenningsprocedures.

Ja, ik zorg zelf voor mijn moeder. Ze is [...] mentaal ziek. [...] ik heb één broer die wel tien jaar is en een zus die drie jaar is, dus als mijn moeder ziek is, moet ik gewoon [voor hen] zorgen. ... Zo ook een beetje verdienen, ja. Zodat ik niet altijd mijn moeder moet gaan vragen: mag ik dit of mag ik dat?’

3.1.2.4 Buurt: hoge mate van schoolse vertraging

Deze indicator geeft weer of een leerling al dan niet woont in een buurt met een hoge mate van schoolse vertraging. Hierbij wordt het *percentage 15-jarigen in de buurt waar de leerling woont met minstens 2 jaar schoolse vertraging* gelinkt aan elke leerling. Vervolgens worden alle leerlingen uit het basis en het secundair onderwijs op basis van dit kenmerk gerangschikt.¹² Leerlingen in het hoogste kwartiel tikken aan op deze indicator.¹³ Binnen DBSO Antwerpen tikt 70% van de leerlingen aan op deze indicator.

Gegeven dat in Vlaanderen 25% van alle leerlingen aantikt op dit kenmerk, lijken leerlingen die in een buurt wonen met hoge mate van schoolse vertraging oververtegenwoordigd binnen DBSO Antwerpen. Opnieuw lijkt dit gelinkt aan zowel het onderwijssysteem (met 43% aantikkers binnen DBSO Vlaanderen) als de grootstedelijke context (met 69% aantikkers in voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen). Net als de indicator thuistaal, lijkt de grootstedelijke context hier de grootste factor te zijn, met een opvallend hoger aandeel leerlingen (26%-punt) dat aantikt in voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen ten opzichte van DBSO Vlaanderen.

3.1.2.5 Andere GOK-variabelen

In dit onderdeel bekijken we twee GOK-variabelen die globaal gezien iets minder belicht worden in onderwijsstatistieken. Analyse van de data voor DBSO Antwerpen geeft ook onmiddellijk weer waarom. Zo tikt geen enkele leerling aan op de indicator trekkende bevolking en slechts een erg kleine minderheid (2%) op de indicator thuisloos.¹⁴

3.1.2.6 DBSO Antwerpen; een combinatie van achtergrondkenmerken

Voorgaande secties beschreven de leerlingen binnen DBSO Antwerpen en hoe zij relatief vaak aantikken op vier verschillende indicatoren (thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage en schoolse vertraging buurt). In dit onderdeel diepen we deze bevindingen verder uit en kijken we naar (de verdeling van) het aantal achtergrondkenmerken dat een leerling combineert, zie Tabel 3.3. De gegevens leren ons dat binnen DBSO Antwerpen leerlingen gemiddeld aantikken op 2,5 (van de vier) achtergrondkenmerken. Het mediaan aantal kenmerken ligt hierbij op 3, wat aangeeft dat 50% van de leerlingen 3 of meer kenmerken combineert. Eén op vier leerlingen (25%) tikt zelfs aan op alle vier de kenmerken.

Zeker in vergelijking met het voltijds gewoon secundair onderwijs in Vlaanderen zijn dit erg hoge percentages (zie hiervoor Figuur 3.3 voor een vergelijking van het aantal achtergrondkenmerken overheen verschillende onderwijssystemen en gebieden). In het Vlaams voltijds gewoon secundair onderwijs zien we een omgekeerd patroon, waar een meerderheid van de leerlingen aantikt op weinig kenmerken. Zo tikt de overgrote meerderheid (70%) van de leerlingen aan op maximaal 1 kenmerk: 44% tikt aan op geen enkel kenmerk en 26% tikt aan op 1 kenmerk. Voor DBSO Antwerpen is dit respectievelijk 6% en 14%.

¹² Voor kinderen van de zogenaamde trekkende of thuisloze bevolking wordt het percentage gelijkgesteld aan 100. Voor leerlingen die niet wonen in het Nederlands taalgebied of in het tweetalig gebied Brussel Hoofdstad wordt het percentage schoolse vertraging gelijk gesteld aan 0.

¹³ Dit betekent dat 25% van alle leerlingen aantikt op dit kenmerk.

¹⁴ Een leerling scoort op de indicator thuisloos wanneer hij/zij tijdelijk of permanent buiten het eigen gezinsverband opgenomen is door een gezin of persoon, een voorziening of sociale dienst, met uitzondering van de internaten, gefinancierd of gesubsidieerd door het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.

In vergelijking met het DBSO in Vlaanderen en het voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen zijn de verschillen minder prominent aanwezig. Niettemin, zien we dat leerlingen in DBSO Antwerpen ook hier substantieel vaker aantikken op minstens 3 achtergrondkenmerken, namelijk iets meer dan de helft (56%), met 31% aantikkers op 3 kenmerken en 25% aantikkers op 4 kenmerken. Binnen het DBSO Vlaanderen tikt 36% van de leerlingen aan op minstens 3 kenmerken; 23% tikt aan op 3 kenmerken en 13% tikt aan op 4 kenmerken. Binnen het voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen ligt dit percentage (in vergelijking met DBSO Vlaanderen) hoger en tikt 45% aan op minstens 3 kenmerken; 25% tikt aan op 3 kenmerken en 20% tikt aan op 4 kenmerken.

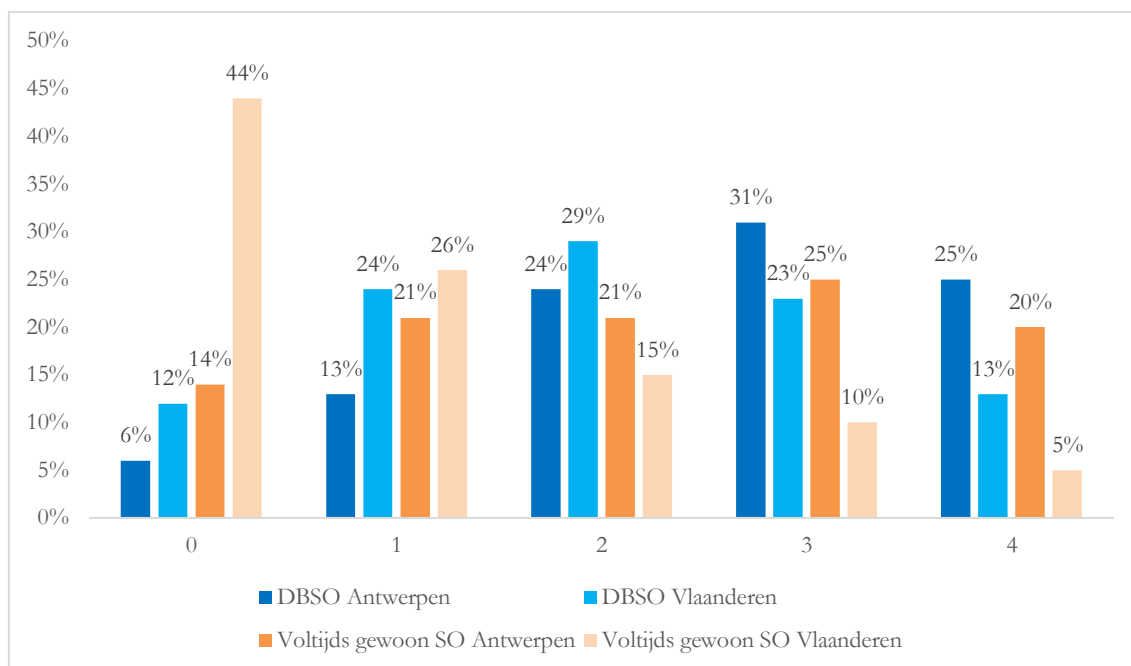
Gelijkaardig aan onze bevindingen voor de individuele indicatoren lijkt het hoog aandeel leerlingen met minstens 3 kenmerken gelinkt aan zowel het onderwijssysteem en de grootstedelijke context, zie Figuur 3.2. Hierbij lijkt de grootstedelijke context de belangrijkste factor te zijn, met een 9%-punt hoger aandeel leerlingen dat aantikt op minstens 3 kenmerken in voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen ten opzichte van DBSO Vlaanderen.

Tabel 3.3 Aantal en aandeel DBSO leerlingen in Antwerpen volgens aantal achtergrondkenmerken (thuis taal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt)

	N	%
0	98	6,1
1	216	13,4
2	389	24,3
3	502	31,4
4	396	24,7
Totaal	1601	100
Gemiddelde	2,5	
Mediaan	3	

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Figuur 3.3 Verdeling van aantal achtergrondkenmerken (thuis taal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt) voor DBSO leerlingen in Antwerpen en Vlaanderen en uit voltijds gewoon secundair onderwijs in Antwerpen en Vlaanderen voor schooljaar 2020-2021



Bron Cijfers DBSO Antwerpen gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021. Cijfers voor voltijds gewoon SO Antwerpen (vestigingsplaats gemeente Antwerpen) en Vlaanderen gegenereerd via Dataloep (2022).

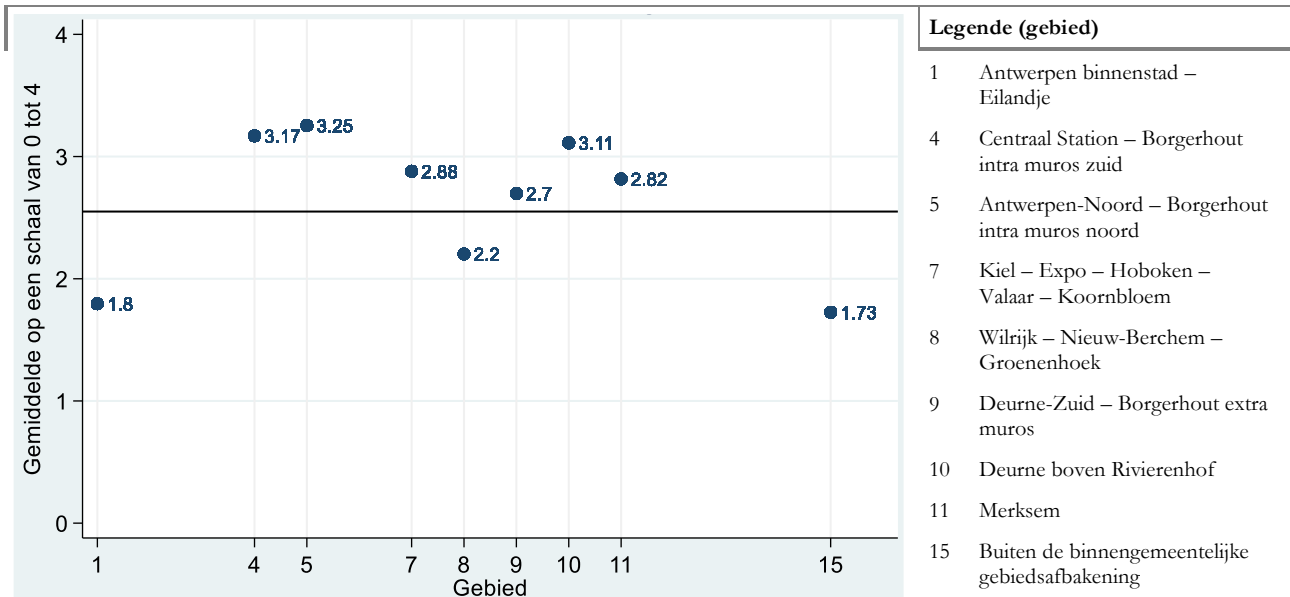
Naast verschillen naar onderwijssysteem (DBSO versus voltijds gewoon secundair onderwijs) en gebied (Antwerpen versus Vlaanderen), analyseren we binnen de grootstedelijke DBSO context van Antwerpen het aantal aantikkers op het niveau van het onderwijsgebied. Het gemiddeld aantal keer aantikken in elk onderwijsgebied (met meer dan 50 leerlingen) is weergegeven in Figuur 3.4. Daarnaast geeft Tabel 3.4 een overzicht van het aandeel leerlingen dat aantikt op de verschillende achtergrondkenmerken naar het onderwijsgebied. Deze bijkomende analyses leren ons dat leerlingen gedomicilieerd in ‘Antwerpen binnenstad’ en leerlingen buiten de binnengemeentelijke afbakening relatief weinig aantikken op de achtergrondkenmerken, met een gemiddeld aantal van respectievelijk 1,8 en 1,7 op 4. Hierbij scoren beide gebieden (‘Antwerpen binnenstad’ en ‘buiten de binnengemeentelijke afbakening’) relatief beter op de vier kenmerken. Zo heeft een kleiner aandeel leerlingen een laag opgeleide moeder (respectievelijk 55% en 54%), tikt een kleiner aandeel leerlingen aan op de indicator thuis taal niet-Nederlands (respectievelijk 30% en 32%), schooltoelage (respectievelijk 66% en 60%) en buurt met hoge mate van schoolse vertraging (respectievelijk 29% en 28%).

Verder komen drie gebieden naar voor waar leerlingen gemiddeld gezien vaker aantikken op meerdere kenmerken. In de eerste plaats zien we dat leerlingen gedomicilieerd in ‘Antwerpen-Noord – Borgerhout intra muros noord’ gemiddeld 3,3 keer aantikken op de 4 indicatoren. Bovendien scoort dit gebied relatief hoog op alle vier de achtergrondkenmerken, met 63% aantikkers op niet thuis taal, 86% aantikkers op laag opleidingsniveau moeder, 82% aantikkers op schooltoelage en 97% aantikkers op de indicator buurt.¹⁵ Verder tikken leerlingen binnen het onderwijsgebied ‘Centraal Station – Borgerhout intra muros zuid’ relatief gezien ook vaker aan op meerdere kenmerken, gemiddeld 3,2 op 4. Dit lijkt hoofdzakelijk gelinkt aan het hoog aandeel leerlingen binnen dit gebied dat een schooltoelage (90%) ontving en de indicator buurt (100%). Ook binnen het gebied ‘Deurne boven

¹⁵ Aandeel leerlingen dat aantikt op de indicator ten opzichte van het totaal aantal leerlingen binnen het onderwijsgebied.

Rivierenhof zien we een relatief hoog aantal keer aantikken, gemiddeld 3,1 op 4. Deze hoge score wordt grotendeels verklaard door een relatief hoog aandeel leerlingen met een andere thuistaal dan Nederlands (56%) en de indicatoren schooltoelage (81%) en buurt (99%).

Figuur 3.4 Gemiddeld aantal keer aantikken (thuistaal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt) voor DBSO leerlingen in Antwerpen naar onderwijsgebied



* N=1452. Gemiddelde overheen de gebieden weergegeven in deze figuur=2,55 (weergegeven door middel van een horizontale lijn).

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Tabel 3.4 Aandeel leerlingen dat aantikt op de individuele achtergrondkenmerken voor DBSO leerlingen in Antwerpen naar gebied

Onderwijsgebied	Thuis taal		Opleidings-niveau moeder: maximaal lager SO		Schooltoelage		Buurt	
	N	Gem. (Std.fout)	N	Gem. (Std.fout)	N	Gem. (Std.fout)	N	Gem. (Std.fout)
1 Antwerpen binnenstad – Eilandje	274	0.303 (0.460)	267	0.554 (0.498)	274	0.664 (0.473)	274	0.288 (0.454)
4 Centraal Station – Borgerhout intra muros zuid	59	0.475 (0.504)	59	0.797 (0.406)	59	0.898 (0.305)	59	1.000 (0.000)
5 Antwerpen-Noord – Borgerhout intra muros noord	248	0.625 (0.485)	243	0.856 (0.352)	248	0.819 (0.386)	248	0.972 (0.166)
7 Kiel – Expo – Hoboken – Valaar – Koornbloem	199	0.492 (0.501)	193	0.705 (0.457)	199	0.784 (0.413)	199	0.920 (0.273)
8 Wilrijk – Nieuw-Berchem – Groenenhoek	64	0.406 (0.495)	59	0.508 (0.504)	64	0.750 (0.436)	64	0.578 (0.498)
9 Deurne-Zuid – Borgerhout extra muros	106	0.472 (0.502)	104	0.606 (0.491)	106	0.764 (0.427)	106	0.868 (0.340)
10 Deurne boven Rivierenhof	160	0.556 (0.498)	160	0.763 (0.427)	160	0.806 (0.396)	160	0.988 (0.111)
11 Merksem	120	0.492 (0.502)	118	0.729 (0.446)	120	0.742 (0.440)	120	0.867 (0.341)
15 Buiten de binnengemeentelijke gebiedsafbakening	222	0.315 (0.466)	217	0.539 (0.500)	222	0.604 (0.490)	222	0.279 (0.450)
Alle opleidingsgebieden met meer dan 50 gedomicilieerde leerlingen	1452	0.453 (0.498)	1420	0.674 (0.469)	1452	0.740 (0.439)	1452	0.699 (0.459)

* Gem. staat voor gemiddelde. Std.fout voor standaardfout.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

3.1.3 Schoolloopbaan

In dit onderdeel beschrijven we de schoolloopbaan van leerlingen in DBSO Antwerpen. Dit zowel voor hun intrede in DBSO (basisonderwijs en secundair onderwijs; voor zover beschikbaar), als bij de start en het verloop van DBSO. Bijkomend brengen we hun gedrag en prestaties gedurende deze schoolloopbaan in kaart.

3.1.3.1 Schoolloopbaan voor DBSO

Om een zo volledig mogelijk beeld te vormen van de leerlingen binnen DBSO Antwerpen, zoomen we in dit onderdeel in op hun schoolloopbaan voor hun intrede in het DBSO. Hierbij kijken we in de eerste plaats naar de deelname van leerlingen aan buitengewoon onderwijs voor zowel basisonderwijs als secundair onderwijs (zie Tabel 3.5).

Overheen de hele populatie van DBSO leerlingen in Antwerpen in schooljaar 2020-2021 heeft een op vijf leerlingen (21%, N= 336) een verleden in het buitengewoon onderwijs, zij het enkel in het basisonderwijs (40%), enkel in het secundair onderwijs (10%) of beide (40%). De overige (10%) van deze leerlingen zien we enkel in het secundair onderwijs (door ontbrekende gegevens voor het basisonderwijs).

De meerderheid, namelijk iets meer van de helft (53%), van deze (ex-BuO) leerlingen volgde het type 1 van het buitengewoons onderwijs voor leerlingen met een licht mentale achterstand. Verder volgde 24% van de (ex-BuO) leerlingen type 8 voor leerlingen met een ernstige leerstoornissen. Belangrijk hierbij is dat type 1 en 8 in afbouw zijn en sinds september 2015 worden gecapteerd onder het type

Basisaanbod. Dit laatst genoemde type werd gevolgd door 19% van de BuO leerlingen. Type 3 (gedragsproblemen en/of emotionele problemen) en Type 9 (autismespectrumstoornis) verdienen ook een speciale vermelding met iets meer dan 1 op 10 BuO leerlingen die deelnamen aan type 3 (11%) en 1 op 20 BuO leerlingen die deelnamen aan type 9 (5%) dat sinds september 2015 wordt onderricht. De andere types zijn in mindere mate (tot niet) aanwezig.

Tabel 3.5 Aantal en aandeel van (ex-)buitengewoon onderwijs leerlingen

	N	%
Buitengewoon onderwijs (BuO) (N= 1601)		
Ja	336	21,0
Nee	1265	79,0
Type BuO (N= 336)		
Type basisaanbod: specifieke onderwijsbehoeften (gemeenschappelijk curriculum met redelijke aanpassingen niet haalbaar in een school voor gewoon onderwijs) (type 1 en 8 sinds september 2015)	63	18,8
Type 1: licht mentale achterstand (in afbouw)	179	53,3
Type 2: matige of ernstige mentale achterstand	14	4,2
Type 3: gedragsproblemen en/of emotionele problemen	36	10,7
Type 4: lichamelijke handicaps	7	2,1
Type 5: zieke of herstellende leerlingen	0	0,0
Type 6: visuele handicaps	0	0,0
Type 7: Spraak- en Taalontwikkelingsstoornissen (STOS) en een auditieve beperking	22	6,6
Type 8: ernstige leerstoornissen (in afbouw)	81	24,1
Type 9: autismespectrumstoornis, zonder verstandelijke beperking (sinds september 2015)	17	5,1
Combinaties basis en secundair BuO (N= 336)		
BuBaO	135	40,2
BuBaO en BuSO	134	39,9
BuSO	32	9,5
Enkel gegevens voor BuSO (ontbrekende gegevens voor BuBaO)	35	10,4

Bron: Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Een tweede belangrijk element dat we hier in kaart brengen is de overgang van het basisonderwijs naar het secundair onderwijs. We focussen hierbij op de leeftijd, de schoolse achterstand, de richting bij intrede in het secundair onderwijs¹⁶, alsook de studiekeuzes in het secundair onderwijs en de bijhorende attestering.

Gemiddeld gezien stromen leerlingen door naar het secundair onderwijs op 12.6-jarige leeftijd. We zien dat van de leerlingen die we observeren in het eerste leerjaar van de eerste graad; 48% instroomde in het kalenderjaar waarin ze 12 worden en 48% instroomde in het kalenderjaar waarin ze 13 worden. Gezien leerlingen typisch starten in het secundair onderwijs (op 1 september) in het kalenderjaar

¹⁶ Gemiddeld zien we leerlingen 3 jaar in het basisonderwijs (mediaan: 3 jaar). Gezien dat dit een erg korte periode is, kunnen we weinig concluderen over de schoolloopbaan in het basisonderwijs. In het eerste leerjaar van de eerste graad observeren we 1136 leerlingen. Dit aantal ligt beduidend lager dan onze volledige steekproef van 1601 leerlingen. De ontbrekende gegevens zijn hierbij hoofdzakelijk (80% van de ontbrekende waarden) gelinkt aan leerlingen die deelnamen aan OKAN en aldus dan pas zichtbaar zijn in het Vlaams onderwijssysteem.

waarin ze 12 worden, start iets meer dan de helft van de leerlingen met een schoolse achterstand, zie Tabel 3.6.¹⁷

Tabel 3.6 Leefijd bij intrede secundair onderwijs

	N	%
11 jaar	1	0,1
12 jaar	547	48,2
13 jaar	546	48,1
14 jaar	41	3,6
15 jaar	1	0,1
Totaal	1136	100

* Gemiddelde leeftijd bij intrede SO=12,6 jaar.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021

Verder leert de data ons dat 52% van de leerlingen in het 1^{ste} leerjaar van graad 1 instromen in leerjaar B (1B) wat erop kan wijzen dat een groot aandeel van de leerlingen (allicht) geen getuigschrift basisonderwijs behaalde, zie Tabel 3.7. 37% van deze leerlingen start in leerjaar A (1A) en 11% in het buitengewoon secundair onderwijs. In het 2^e leerjaar van graad 1 wordt deze trend verder doorgetrokken en volgt een minderheid leerjaar 2A (11%) of buitengewoon onderwijs (13%) en start de overgrote meerderheid van de leerlingen (75%) in het beroepsvoorbereidend leerjaar (BVL). Dit betekent dat, naast de leerlingen die in leerjaar 1B zaten, een substantiële groep (66%) de overstap maakte van leerjaar 1A naar het BVL (niet in tabel). Hierbij speelt het oriënteringsattest een belangrijke rol, zo ging 91% van de leerlingen die in graad 1 leerjaar 1 een B- of C-attest kreeg (N=295) naar het BVL. Niettemin is dit niet de enige verklaring, zo maakte 38% van de leerlingen in 1A de overstap naar het BVL met A-attest op zak.¹⁸

¹⁷ Schoolse achterstand is hierbij een vertraging ten opzichte van het leerjaar waarin de leerling zou zitten bij een normale schoolloopbaan. Leerlingen in het eerste leerjaar van de eerste graad hebben dus een schoolse achterstand wanneer zij in het kalenderjaar van intrede ouder worden dan 12 jaar. Dit is zo voor 52% van de leerlingen geobserveerd in dit leerjaar (som van 48%, 4% en 0%).

¹⁸ 44% ging naar het BVL met een B-attest en 17% met een C-attest.

Tabel 3.7 Aantal en aandeel leerlingen binnen bepaalde studierichtingen voor 1^e en 2^e graad secundair onderwijs

	N	% (inclusief ontbrekende waarden)	% (exclusief ontbrekende waarden)
1^e graad SO 1^e leerjaar			
1A	420	26,2	37,0
1B	586	36,6	51,6
BuSO	130	8,1	11,4
Geen info	465	29,0	
1^e graad SO 2^e leerjaar			
2A	126	7,9	10,6
BVL	892	55,7	75,3
BuSO	156	9,7	13,2
Andere (bv. Rudolf Steinerpedagogie, artistieke vorming)	10	0,6	0,8
Geen info	417	26,1	
2^e graad SO 1^e leerjaar			
ASO	43	2,7	3,8
KSO	6	0,4	0,5
TSO	148	9,2	10,1
BSO	790	49,3	69,7
BuSO	146	9,1	12,9
Geen info	468	29,2	
2^e graad SO 2^e leerjaar			
ASO	17	1,1	2,3
KSO	4	0,3	0,5
TSO	91	5,7	12,2
BSO	516	32,2	69,1
BuSO	119	7,4	15,9
Geen info	854	53,3	

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

In graad 2 leerjaar 1 zien we opnieuw dezelfde trend, met het overgrote deel (70%) van de leerlingen dat BSO volgt, 10% dat TSO volgt en 13% dat buitengewoon onderwijs volgt. Een kleine minderheid van de leerlingen volgt ASO (4%) of KSO (1%). Opnieuw lijkt het oriënteringsattest een belangrijke rol te spelen, met 59% van de leerlingen die in graad 1 leerjaar 2 een B- of C-attest kreeg (N=389) en in graad 2 leerjaar 1 BSO volgden. Van de leerlingen in 2A startte de grootste groep (47%) in TSO, 26% in ASO en 20% in BSO in graad 2 leerjaar 1. Ook hier kozen leerlingen uit 2A voor TSO of BSO met een A-attest op zak (32%).

Voor het tweede leerjaar van de tweede graad herhaalt het patroon zich met het overgrote deel (69%) van de leerlingen die BSO volgt. Het aandeel ASO leerlingen neemt af tot 2%. Het aandeel TSO en BuSo leerlingen stijgt licht tot respectievelijk 12% en 16%. Opvallend hierbij is dat het aantal leerlingen waarvoor we geen informatie hebben substantieel toeneemt. Dit is gelinkt aan de steeds

groter wordende groep leerlingen die de overstap maakt van het gewoon voltijds onderwijs naar DBSO.

Verder is een groot deel van de ontbrekende informatie, zoals eerder vermeld, gelinkt aan leerlingen die op latere leeftijd instromen via OKAN. In onze dataset zien we leerlingen in OKAN binnen het secundair onderwijs, niet in het basisonderwijs. Van het totaal aantal leerlingen binnen DBSO Antwerpen in schooljaar 2020-2021 heeft één op vier (25%) een verleden in OKAN, zie Tabel 3.8. Hierbij zien we de overgrote meerderheid van de leerlingen 1 tot 2 jaar in OKAN, respectievelijk 42% en 44%. Van de 394 ex-OKAN leerlingen in DBSO Antwerpen startte 51% onmiddellijk na OKAN in DBSO (niet in tabel).

Tabel 3.8 Aantal en aandeel (ex-)OKAN leerlingen

	N	%
(ex-)OKAN (N= 1601)		
Ja	394	24,6
Nee	1207	75,4
Aantal (school)jaren OKAN (N= 394)		
1	164	41,6
2	173	43,9
3	53	13,5
4	3	0,8
5	1	0,3

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Uit de interviews komt naar voren dat de meerderheid van de bevroegde leerlingen een moeizame schoolloopbaan ervaarde voor hun intrede in DBSO, hoewel er verschillen zijn tussen de leerlingen in de mate waarin er problemen waren (bv. de aanwezigheid van (het aantal) B- of C-attesten).

‘Na het derde BSO elektriciteit had ik A-attest gekregen, en ben naar vierde gegaan. Euh, toen had ik C-attest gekregen. Ik heb opnieuw vierde gedaan, en op het einde had ik terug C-attest gekregen. Toen euh, moest ik een jaar, toen ben ik een jaar gaan werken. Daarna naar school DBSO als tweede kans om diploma te halen.’

‘Ik ben zelfs drie keer van school veranderd omdat ik mijn plekje niet kon vinden. Dus dat was ook echt de eerste school waar ik drie jaar lang ben gebleven, het deeltijds onderwijs. Maar ik heb dus eerst heb ik TSO gedaan, toen heb ik haarzorg gedaan en toen had ik verzorging gedaan voor twee jaar lang. Dus ik heb echt verschillende opleidingen gedaan... In het secundair onderwijs heb ik nooit moeten blijven zitten. Ik heb wel af en toe B-attesten, twee keer en B-attest. Ik ben nooit moeten blijven zitten. Ik mocht altijd verder gaan... Maar alsnog mijn plekje zat echt in deeltijds onderwijs.’

‘Euh, in het eerste middelbaar toen ik net begon in het middelbaar deed ik ASO. Toen had ik een B-attest gekregen dus ik ging direct naar TSO en dat was eigenlijk tot het vierde middelbaar gewoon TSO... Ik deed twee of drie verschillende dingen. Ik deed eerst handel. Daarna deed ik technisch wetenschappen, STW en hotel. Dus dat liep eigenlijk wel gewoon goed. Dat is niet echt de reden waarom ik naar hier moest komen.’

‘Euh, in het eerste middelbaar toen ik net begon in het middelbaar deed ik ASO. Toen had ik een B-attest gekregen dus ik ging direct naar TSO (sportrichting) en dat was eigenlijk tot het vierde middelbaar gewoon TSO... Ik ben in het derde blijven zitten. Euh en dan, ja, het vijfde lukt niet meer. Ik heb zelfs herexamens gekregen. Zelfs dat ging

niet dan. Dan had ik gewoon zoiets van, ik ga iets anders doen, een carrière switch maken. Dan ben ik hier terecht gekomen.'

3.1.3.2 Gedrag

Naast de schoolloopbaan m.b.t. opleidingstraject brengen we ook het gedrag van de leerlingen doorheen hun schoolcarrière in kaart. Hierbij focussen we op problematische afwezigheden (zie Tabel 3.9) en uitsluiting (zie Tabel 3.10). We spreken hier van een problematische afwezigheid wanneer een leerling per schooljaar 30 halve dagen of meer ongewettigd afwezig is. Een uitsluiting geeft weer of een leerling gedurende een schooljaar definitief werd uitgesloten, waarbij de leerling (samen met de school en het centrum voor leerlingenbegeleiding) op zoek moet naar een nieuwe school.¹⁹

Eén op twee (51%) DBSO leerlingen in Antwerpen was gedurende de geobserveerde periode problematisch afwezig. Hierbij zien we dat de meerderheid problematisch afwezig is in het secundair onderwijs (50% ten opzichte van 7% in het basisonderwijs).²⁰ Wanneer we de secundaire schoolloopbaan opsplitsen, en kijken naar de periode voor DBSO en tijdens DBSO, zien we dat telkens iets meer dan één op drie leerlingen (respectievelijk 36% en 37%) een problematische afwezigheid hebben. Voor de meerderheid van de leerlingen met problematische afwezigheden is dit een tot twee schooljaren, respectievelijk 44% en 27%. De overige 29% van de leerlingen met problematische afwezigheden zijn drie schooljaren of meer problematisch afwezig. Gegeven dat we leerlingen gemiddeld 8,9 jaar zien in onze data, lijken zij een groot aandeel van hun schoolcarrière problematisch gedrag te vertonen.

Om dit verder uit te diepen, rapporteren we onderaan Tabel 3.9 het aantal problematische afwezigheden in verhouding tot het aantal geobserveerde jaren. Gemiddeld gezien zijn leerlingen met problematische afwezigheden iets meer dan een op vier geobserveerde jaren afwezig (27%). De mediaan ligt hierbij op 20%, wat aangeeft dat meer dan de helft van alle leerlingen met problematische afwezigheden minstens een op vijf jaar problematisch afwezig is.

¹⁹ Gegevens over andere tuchtmaatregelen (waaronder tijdelijke uitsluiting van leerlingen) worden opgevraagd sinds schooljaar 2019-2020. Niettemin zijn deze nieuwe gegevens volgens onze contactpersoon binnen AGODI nog weinig betrouwbaar. In dit rapport beperken we ons daarom tot de definitieve uitsluitingen.

²⁰ Mogelijk is het lagere percentage in het basisonderwijs (deels) gelinkt aan de gemiddeld kortere periode (gemiddeld 3 jaar in het basisonderwijs versus gemiddeld 6,9 jaar in het secundair onderwijs) dat we leerlingen observeren in het basisonderwijs in de steekproef voor deze studie. Niettemin, doet het grote verschil van 43%-punt tussen het basisonderwijs en het secundair onderwijs vermoeden dat dit niet de enige verklaring is.

Tabel 3.9 Aantal en aandeel leerlingen met problematische afwezigheden (vanaf 30 halve dagen afwezig) in hun schoolloopbaan

	N	%
Basisonderwijs (N= 1114)		
Ja	75	6,7
Nee	1039	93,3
Secundair onderwijs (N= 1601)		
Ja	797	49,8
Nee	804	50,2
Voltijds secundair onderwijs (N= 1601)		
Ja	577	36,0
Nee	1024	64,0
DBSO (N= 1601)		
Ja	599	37,4
Nee	1002	62,6
Totaal (N= 1601)		
Ja	817	51,0
Nee	784	49,0
Aantal schooljaren met problematische afwezigheden (N= 817)		
1	359	43,9
2	224	27,4
3	119	14,6
4	56	6,9
5+	59	7,2
Aantal problematische afwezigheden (pa) in verhouding tot het aantal geobserveerde jaren, % (N= 817)		
Gemiddelde	26,7	
Mediaan	20,0	
Minimum	9,1	
Maximum	100	

* Ja indien minstens 1 problematische afwezigheid gedurende volledige geobserveerde schoolloopbaan.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Met betrekking tot uitsluiting zien we een positiever beeld. Een minderheid (19%) van de DBSO leerlingen in Antwerpen werd geschorst gedurende zijn/haar schoolloopbaan. Niettemin, is dit nog steeds bijna een op vijf (19%) leerlingen. De meerderheid van deze leerlingen (65%) werd 1 keer uitgesloten. Het mediaan aantal uitsluitingen in verhouding tot het aantal geobserveerde jaren -hier met een waarde van 10%- geeft weer dat 50% van de leerlingen met een uitsluiting één uitsluiting kregen per tien schooljaren.

Tabel 3.10 Aantal en aandeel leerlingen met uitsluiting in hun schoolloopbaan

	N	%
Uitsluiting (N= 1601)		
Ja	307	19,2
Nee	1294	80,8
Aantal keer uitsluiting (N= 307)		
1	200	65,15
2	63	20,52
3+	44	14,33
Aantal uitsluitingen in verhouding tot het aantal geobserveerde jaren, % (N= 307)		
Gemiddelde	16,3	
Mediaan	10,0	
Minimum	9,1	
Maximum	63,6	

* Ja indien minstens 1 uitsluiting gedurende volledige geobserveerde schoolloopbaan.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Uit de interviews komt naar voren dat er leerlingen waren die trachten altijd aanwezig te zijn op school. Andere leerlingen vertelden echter dat ze niet altijd aanwezig of gewettigd afwezig waren op school.

Ik kom altijd naar school. Altijd. Behalve als ik een afspraak heb of zo. Maar ik weet dat altijd. Maar als ik niet op school ben heb ik een geldige reden. Ik vind dat belangrijk. Ik moet een goede reputatie hebben hier. Ik kan niet gewoon afwezig blijven en zeggen van: ah ja, sorry dat ik niet ben gekomen. Allez, zo werkt dat niet. Dat ga je later ook niet doen op een werkplek... Maar altijd ook in het voltijds als ik afwezig was had ik dat gewoon gewettigd op tijd...'

Ja, omdat ik het heel moeilijk, euh, moeilijk was voor mij om dus mijn privéleven, dan kwam ik niet veel naar school. Dan was ik veel afwezig, dan hebben ze me de aanloophase gegeven om te laten zien dat ik altijd aanwezig kan zijn en op tijd. Dat heeft me wel een stapje hoger gezet met mijn, euh ja, zeg maar te groeien voor mij.'

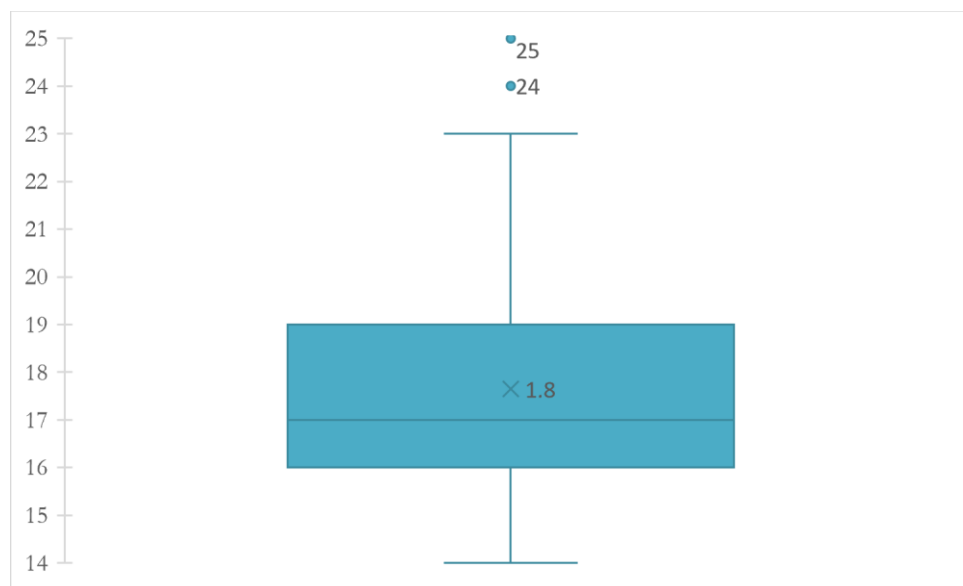
3.1.3.3 Huidige onderwijspositie in DBSO

Als leerling kan je starten met deeltijds beroepssecundair onderwijs vanaf 16 jaar of vanaf 15 jaar als je de eerste 2 leerjaren van het voltijds secundair onderwijs volledig hebt doorlopen, geslaagd of niet. Uit Tabel 3.11 en Figuur 3.5 komt naar voren dat de gemiddelde leeftijd bij intrede in DBSO 17,7 jaar is. Er zijn echter ook 5 leerlingen die net nog 14 jaar waren en er zijn 94 leerlingen die ouder zijn dan 20 jaar. Tot slot zijn er drie leerlingen die 25 jaar waren bij intrede in DBSO (niet in tabel). Je kan als leerling instappen tot het einde van het schooljaar waarin je 25 jaar wordt.

Tabel 3.11 Aantal en aandeel leerlingen volgens leeftijd in jaren bij intrede DBSO

	N	%
14 jaar	5	0,3
15 jaar	150	9,4
16 jaar	283	17,7
17 jaar	363	22,7
18 jaar	348	21,7
19 jaar	233	14,6
20 jaar	125	7,8
21+ jaar	94	5,9
Gemiddelde	17,7 jaar	
Mediaan	17 jaar	
Totaal	1601	100

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Figuur 3.5 Verdeling leeftijd bij intrede DBSO

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Tabel 3.12 en Figuur 3.6 geven de verschillende studierichtingen weer van de leerlingen bij hun start in DBSO. Het merendeel, namelijk 44% van de leerlingen kwam uit de tweede graad secundair onderwijs. Hierbij gaat het voornamelijk om het 1^{ste} en 2^{de} jaar BSO, respectievelijk 22% en 17%. De instroom vanuit TSO en ASO/KSO van de tweede graad ligt opvallend lager, respectievelijk 5% en 1%.

Verder komt naar voren dat een vijfde van de leerlingen is ingestapt vanuit de derde graad secundair onderwijs en voornamelijk vanuit het 1^{ste} jaar BSO (11%). Opnieuw is de instroom vanuit BSO groter dan vanuit TSO en ASO/KSO, respectievelijk 17% versus 3% en 1%. Tot slot zien we dat 13% instroomt vanuit OKAN, 9% vanuit de eerste graad secundair onderwijs (bijna allemaal vanuit 2^{de} jaar BVL) en 8% vanuit het buitengewoon secundair onderwijs (BuSO).

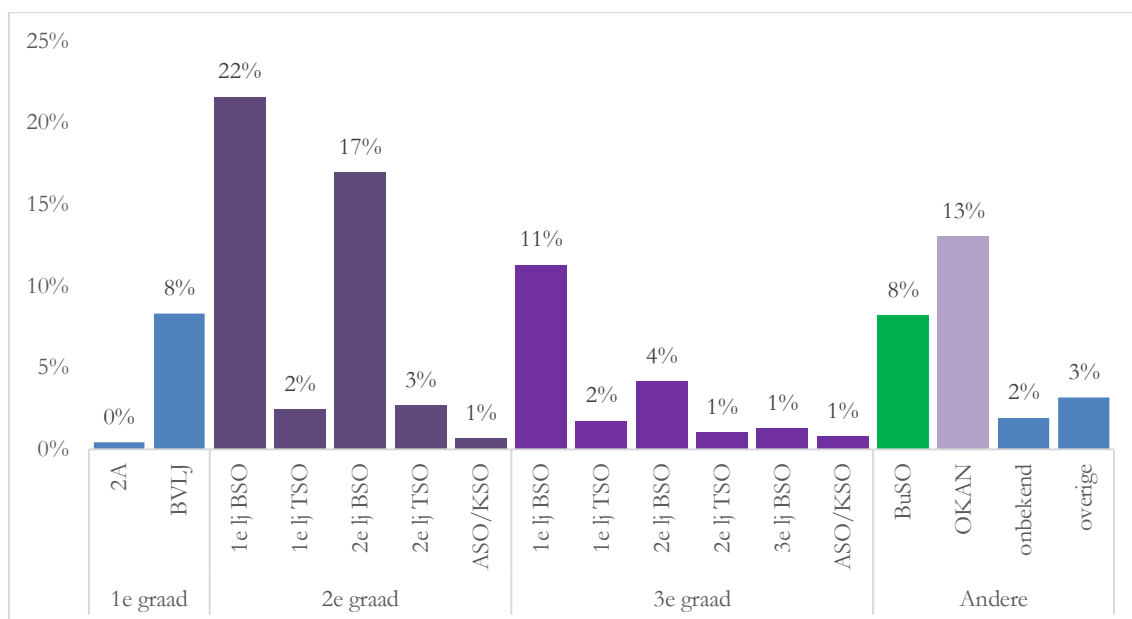
Tabel 3.12 Aantal en aandeel leerlingen binnen de verschillende studierichtingen bij start DBSO

	N	%
1^e graad SO 2^e jaar	140	8,7
2A	7	0,4
BVL	133	8,3
2^e graad SO	711	44,4
1 ^e jaar BSO	346	21,6
1 ^e jaar TSO	39	2,4
2 ^{de} jaar BSO	272	17,0
2 ^{de} jaar TSO	43	2,7
ASO/KSO	11	0,7
3^e graad SO	327	20,4
1e jaar BSO	181	11,3
1e jaar TSO	28	1,8
2e jaar BSO	67	4,2
2e jaar TSO	17	1,1
3e jaar BSO	21	1,3
ASO/KSO	13	0,8
BuSO	132	8,2
OKAN	209	13,1
Onbekend/geen info	31	1,9
Overige*	51	3,2

* Overige= modulaire opleidingen, opleidingen zonder indicatie van graad of jaar, etc.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Figuur 3.6 Verdeling van de studierichtingen bij start DBSO



*
Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Als we kijken naar de duur van het traject per leerling die was ingeschreven in DBSO voor het schooljaar 2020-2021, dan zien we dat ongeveer de helft van de leerlingen (52%) minder dan twee jaar in het traject zat. Met andere woorden, ongeveer de helft (48%) zat langer dan 2 jaar in het traject (zie Tabel 3.13). Er waren 513 leerlingen (32%) die in het schooljaar 2020-2021 zijn ingestapt (d.w.z. na 1 september 2020; niet in tabel). De gemiddelde duur van het traject per leerling is 756 dagen of ongeveer 2 jaar. Uit Figuur 3.7 komt de spreiding duidelijk naar voren. Zo zijn er 83 leerlingen (5%) die een registratie hebben van minder dan 3 maanden en 359 leerlingen (23%) die 3 jaar of langer in het traject zaten.

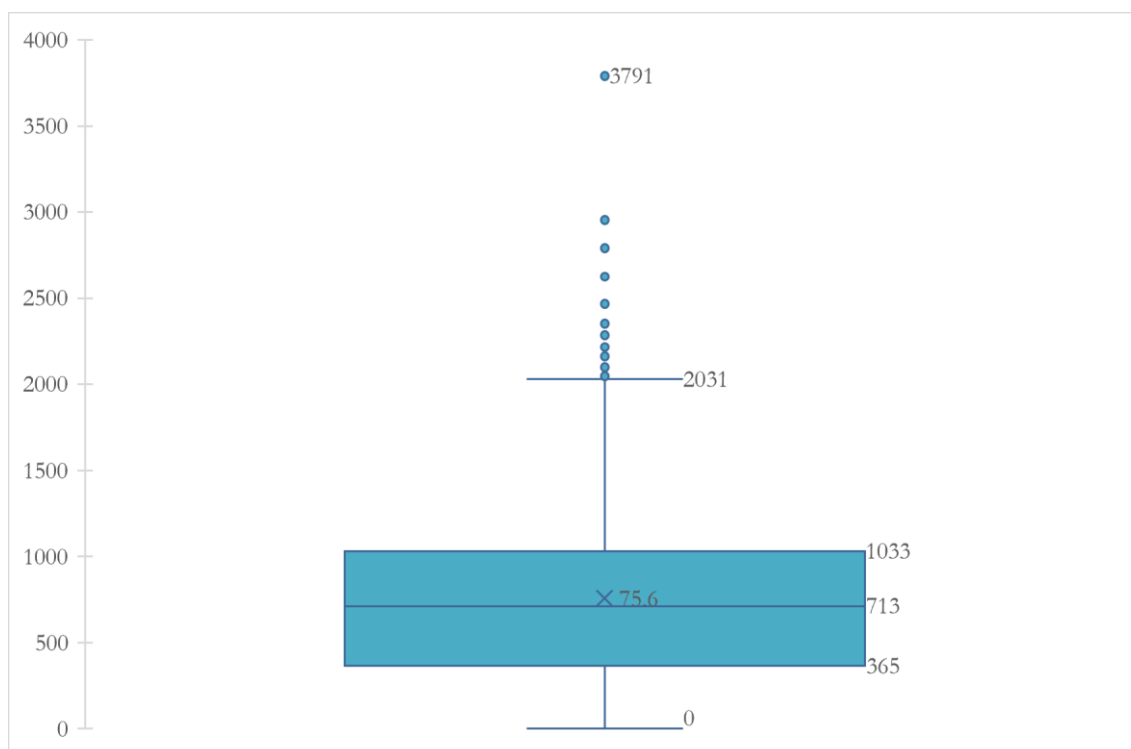
Tabel 3.13 Aantal en aandeel leerlingen volgens duur in DBSO traject

	N	%
Minder dan 3 maanden	83	5,2
3 maanden tot 6 maanden	16	1,0
6 maanden tot een jaar	239	15,0
een jaar tot twee jaar	492	30,9
twee jaar tot drie jaar	406	25,5
3 jaar of langer	359	22,5
Gemiddelde	756 dagen	
Mediaan	713 dagen	
Totaal*	1595	100

* Er zijn 6 ontbrekende waarden rond de duurtijd in DBSO.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Figuur 3.7 Verdeling duur DBSO traject



Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Binnen het DBSO traject kunnen er verschillende activiteiten worden onderscheiden. Hierbij kijken we naar de volgende drie belangrijke activiteiten:

- Aanloophases met een focus vorming en/of werkervaring. *Een aanloophase focus vorming kaderde binnen een ESF-project gericht op de ondersteuning, begeleiding of vorming van jongeren voorafgaand of tijdens een stage in een beschermde setting. Een aanloophase focus werkervaring kaderde binnen een ESF-project gericht op de ondersteuning, begeleiding of vorming van jongeren voorafgaand of tijdens een stage in het normaal economisch circuit. Beide ESF-projecten zijn gestopt op 30/6/2022 en sinds 1/9/2022 opgenomen in het nieuwe ESF-project OAL (ondersteuning alternerend leren).*
- Onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren (FOIBAL), *wat kaderde binnen het ESF-project gericht op de ondersteuning en begeleiding van jongeren voorafgaand of tijdens een arbeidsdeelname. Dit project is gestopt op 30/6/2022 en is sinds 1/9/2022 opgenomen in het nieuwe ESF-project OAL (ondersteuning alternerend leren).*
- De aanwezigheid van alternerend leren (ALTDEL), *met andere woorden indien er sprake was van een arbeidsdeelname.*

Uit Tabel 3.14 en Figuur 3.8 kan worden afgeleid dat 61% van de leerlingen een arbeidsdeelname heeft gehad binnen hun traject²¹. Iets meer dan een kwart van de leerlingen (27%) heeft een arbeidsdeelname niet gecombineerd met een aanloophase of een onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren (zie rij 'enkel ALTDEL' in Tabel 3.14). 18% heeft de arbeidsdeelname gecombineerd met een aanloophase (focus vorming en/of werkervaring), 8% met een onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren (FOIBAL) en 8% combineerde een arbeidsdeelname

²¹ Er wordt hierbij geen rekening gehouden met de duur van de arbeidsdeelname en op welk moment deze arbeidsdeelname heeft plaatsgevonden in het DBSO traject.

zowel met een aanloophase als met een onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren. Daarnaast zien we dat 25% van de leerlingen enkel een aanloophase en/of onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren heeft gehad. Tot slot had 14% van de leerlingen geen van de drie onderzochte acties en zaten ze enkel in een begeleidingstraject. Ook dit is een opvallende groep.

Wanneer we rekening houden met de duur van het DBSO traject dan zien we dat het aandeel leerlingen met een arbeidsdeelname toeneemt wanneer men langer in DBSO zit. Zo zien we dat vanaf 2 jaar in DBSO ongeveer drie kwart van de leerlingen (76%) een arbeidsdeelname heeft gehad en vanaf 3 jaar in DBSO heeft ongeveer zes op de zeven leerlingen (87%) een arbeidsdeelname gehad. Het toont aan dat er tijd nodig is om een gepaste arbeidsdeelname voor jongeren te vinden (en de jongeren te leren kennen); al is er een risico dat we met deze aanpak tevens filteren op de sterkste profielen.

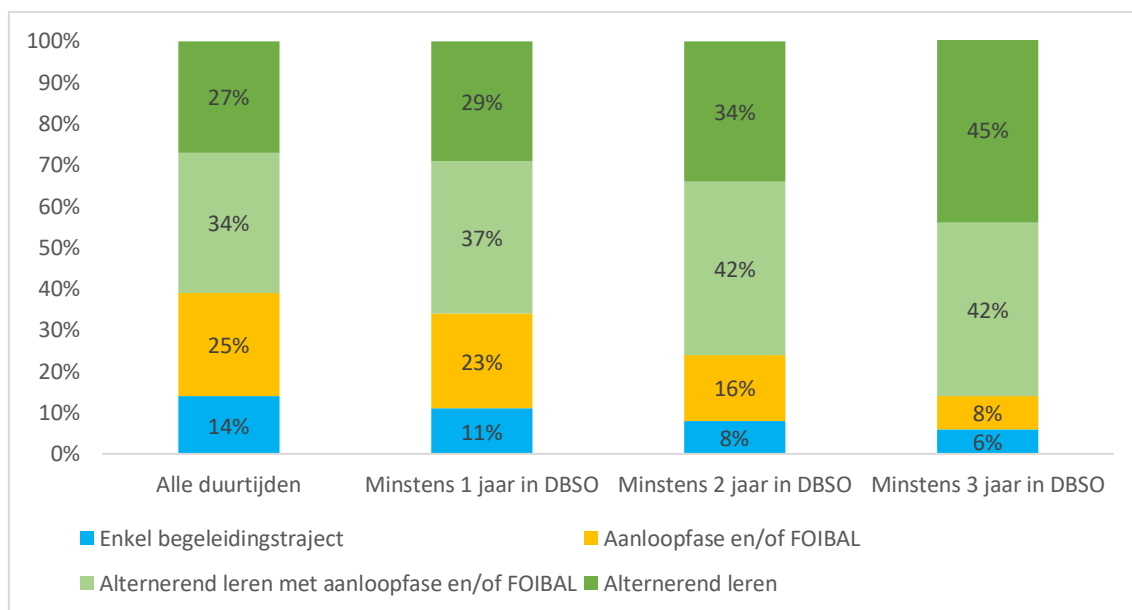
Tabel 3.14 Aantal en aandeel leerlingen binnen verschillende DBSO trajecten rekening houdend met arbeidsdeelname, aanloophase en onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren (FOIBAL), volgens duur van het DBSO traject

	Totaal		≥ 3 maand		≥ 6 maand		≥ 1 jaar		≥ 2 jaar		≥ 3 jaar	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Enkel begeleidingstraject	226	14,1	202	13,4	197	13,2	142	11,3	59	7,7	20	5,6
Aanloophase	354	22,1	338	22,4	331	22,1	250	19,9	105	13,7	20	5,6
Aanloophase en FOIBAL	25	1,6	24	1,6	24	1,6	21	1,7	11	1,4	4	1,1
Enkel FOIBAL	19	1,2	18	1,2	16	1,1	12	1,0	6	0,8	4	1,1
Aanloophase en ALTDEL	287	17,9	273	18,1	272	18,2	248	19,7	161	21,1	65	18,1
FOIBAL en ALTDEL	132	8,2	129	8,5	129	8,6	110	8,8	82	10,7	47	13,1
Aanloophase, FOIBAL en ALTDEL	129	8,1	125	8,3	125	8,4	111	8,8	79	10,3	38	10,6
Enkel ALTDEL	429	26,8	403	26,7	402	26,9	363	28,9	262	34,3	161	44,9
Totaal	1601	100	1512	100	1496	100	1257	100	765	100	359	100

* Aanloophase: focus vorming en/of werkervaring; ALTDEL= Alternerend Leren of arbeidsdeelname; FOIBAL= Onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren. Er wordt geen rekening gehouden met de volgorde en de duur van de acties. Voor alle leerlingen is er een begeleidingstraject aanwezig.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Figuur 3.8 Aandeel van de verschillende DBSO trajecten rekening houdend met arbeidsdeelname (ALDEL), aanloophase en onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren (FOIBAL), volgens duur van het DBSO traject



* Er wordt geen rekening gehouden met de volgorde van de acties. Voor alle leerlingen is er een begeleidingstraject aanwezig.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Verder zijn we ook gaan kijken naar het hoogst behaalde studiebewijs van de leerlingen binnen DBSO voor het schooljaar 2020-2021, zie Tabel 3.15.²² We zien dat 69% (N= 1096) van de leerlingen geen van de opgenomen studiebewijzen hebben. Certificaat BGV en diploma SO zijn de meest voorkomende hoogst behaalde studiebewijzen, respectievelijk 10% en 9%. Een studiegetuigschrift en getuigschrift van de 2^{de} graad SO komen voor bij respectievelijk 7% en 6% van de leerlingen ingeschreven in het schooljaar 2020-2021.

Tabel 3.15 Aantal en aandeel leerlingen per hoogst behaald studiewijs* in het schooljaar 2020-2021

	N	%
1. Diploma SO	140	8,7
2. Studiegetuigschrift	108	6,8
3. Getuigschrift 2 ^{de} graad SO	99	6,2
4. Getuigschrift 1 ^{ste} graad SO*	0	0,0
5. Getuigschrift OV3 of ABO*	0	0,0
6. Certificaat BGV	158	9,9
7. Geen van bovenstaand studiebewijs	1096	68,5
Totaal	1601	100

* Deze studiebewijzen waren voor geen de leerlingen het hoogst behaalde studiebewijs.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

²² Voor meer informatie rond studiebewijzen binnen DBSO: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/ouders/leren-en-evalueren/getuigschriften-diplomas-en-certificaten/diploma-secundair-onderwijs/diploma-en-studiebewijzen-in-het-deeltijds-beroepssecundair-onderwijs#attest-deeldertificaat-certificaat>

3.2 Clusteranalyse van DBSO leerlingen in Antwerpen

In deze sectie brengen we de verbanden tussen de verschillende profielkenmerken van leerlingen (beschreven in sectie 3.1) in kaart aan de hand van een clusteranalyse. Met deze analyse identificeren we een aantal groepen van leerlingen met een gelijkaardig profiel.

3.2.1 Cluster methode

Met de clusteranalyse groeperen we leerlingen in clusters of groepen op basis van een aantal kenmerken. We vormen hier dus deelverzamelingen van leerlingen, waarbij elke groep zijn eigen gedeelde kenmerken bevat. Om deze groepen te creëren, maken we gebruik van Latent Class Analysis (LCA).

Een belangrijk voordeel van deze methode is dat LCA toelaat om verschillende soorten variabelen (dichotome, categorische en continue) te gebruiken in de analyse. Belangrijk bij LCA is dat de observaties, hier leerlingen, niet exclusief in één groep worden geplaatst. Telkens wordt de kans aangegeven (probabiliteit) dat een bepaalde leerling in elk van de latente groepen zit. Een nadeel is dat LCA in sommige gevallen geen consistent en convergerend model vindt. Verder is LCA een *data reductie methode*, wat steeds een verlies aan informatie impliceert.

Met behulp van Stata software (gsem) werden latent class modellen geschat met 1 tot 5 latente groepen voor alle leerlingen in onze dataset. Voor modellen met 4 of meer groepen werd geen consistent en convergerend model gevonden.²³ In een volgende stap vergelijken we de modellen aan de hand van vier criteria, om zo het meest optimale model te selecteren. Een overzicht van deze kwaliteitsindicatoren is weergegeven in Tabel 3.16.

Eerst vergelijken we drie likelihoodcriteria, namelijk de log likelihood en *Akaike's* en *Schwarz's Bayesian information criteria* (AIC en BIC). Hierbij wordt het model met de grootste log likelihood en de kleinste AIC en BIC waarde globaal gezien als het best-passend model. Op basis van die criteria komt het model met drie latente groepen naar voor. Ten tweede beoordelen we ook de *Likelihood-ratio test*, waarbij de gespecificeerde modellen worden afgetoetst ten opzichte van een verzadigd model.²⁴ Met uitzondering van het model met één latente groep waar we de nulhypothese afwijzen, concluderen we dat onze modellen even goed presteren als het verzadigd model. Ten derde kijken we naar de marginale waarschijnlijkheid om tot een bepaalde groep te behoren. Hierbij gaat onze voorkeur uit naar modellen waarbij elke groep een aanzienlijke waarschijnlijkheid heeft. Bijkomend, heeft elke groep idealiter een waarschijnlijkheid hoger dan 5% tot 8%. Voor alle modellen met een tot drie latente groepen is deze voorwaarde voldaan. Tot slot is de interpretatie van de verschillende groepen een bepalende factor. Hierbij verkiezen we het model met de meest gedetailleerde en eenduidige interpretatie. Hierbij komt opnieuw het model met drie latente groepen duidelijk naar voor.

Op basis van de vier verschillende criteria werd het *3 clustermodel* gekozen als het meest optimale model.

²³ Bijkomend convergeren modellen met meer detail (m.b.t. de schoolcarrière) niet. Zo ook voor een beperkte groep leerlingen die geen OKAN en geen buitengewoon onderwijs volgden.

²⁴ Hierbij zijn er evenveel latente groepen als observaties.

Tabel 3.16 Kwaliteitsindicatoren van Latent Class Analysis (LCA) met 1 tot 6 latente groepen

Aantal latente groepen	Log likelihood	AIC	BIC	Likelihood ratio		Marginale waarschijnlijkheid voor latente groep (%)		
				chi2	p > chi2	1	2	3
1	-10888,1	21798,12	21857,28	2607,05	0,00	100	-	-
2	-10443,7	20933,48	21057,18	1718,41	1,00	74,12	25,88	-
3	-10233,4	20536,71	20724,96	1297,65	1,00	27,94	30,47	41,59
4	x	x	x	x				
5	x	x	x	x				

* N= 1601. x= geen convergerend model gevonden.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI en VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

3.2.2 Leerlingengroepen binnen DBSO

Op basis van de LCA werd het 3 *clustermodel* weerhouden. Deze drie groepen beschrijven de leerlingengroepen die, binnen onze data, het meest prominent aanwezig zijn in DBSO Antwerpen. Elke groep heeft hierbij enkele kenmerkende eigenschappen. Deze worden toegelicht in de volgende alinea's. Bijkomend voorzien we in Tabel 3.17 een overzicht van de marginale voorspelde gemiddelden in elke groep en de bijhorende betrouwbaarheidsintervallen (95% BI). Uit de overlap tussen de betrouwbaarheidsintervallen kan worden afgeleid of deze gemiddelden statistisch significant verschillen tussen de groepen. Indien er geen overlap is, zijn de gemiddelden significant verschillend. Daarnaast stellen we de gemiddelden en hun betrouwbaarheidsintervallen grafisch voor in Figuur 3.8.

Tabel 3.17 Gemiddelde waarde en betrouwbaarheidsinterval voor elke variabele per leerlingengroep

	Groep 1		Groep 2		Groep 3	
	Gem. (Std.fout)	95% BI	Gem. (Std.fout)	95% BI	Gem. (Std.fout)	95% BI
Laag opleidingsniveau moeder	0.884 (0.017)	[0.845-0.913]	0.345 (0.036)	[0.279-0.419]	0.775 (0.022)	[0.728-0.815]
Schooltoelage	0.743 (0.022)	[0.697-0.784]	0.586 (0.030)	[0.527-0.643]	0.848 (0.019)	[0.808-0.881]
Buurt: schoolse vertraging	0.806 (0.020)	[0.763-0.843]	0.474 (0.030)	[0.415-0.534]	0.789 (0.022)	[0.743-0.828]
Thuis taal: niet-NL	0.908 (0.017)	[0.869-0.936]	0.070 (0.023)	[0.036-0.133]	0.435 (0.027)	[0.383-0.488]
Problematische afwezigheid	0.433 (0.028)	[0.380-0.488]	0.226 (0.032)	[0.170-0.295]	0.770 (0.031)	[0.703-0.826]
Uitsluiting	0.027 (0.013)	[0.010-0.068]	0.100 (0.019)	[0.068-0.144]	0.370 (0.027)	[0.318-0.425]
Buitengewoon onderwijs (BuBO en/of BuSO)	0.092 (0.018)	[0.062-0.135]	0.271 (0.024)	[0.226-0.320]	0.245 (0.021)	[0.206-0.287]
OKAN-leerling	0.836 (0.040)	[0.741-0.901]	0.004 (0.005)	[0.000-0.048]	0.027 (0.015)	[0.009-0.078]
Oriënteringsattest C	0.296 (0.025)	[0.249-0.348]	0.449 (0.030)	[0.391-0.509]	0.751 (0.026)	[0.696-0.799]
Jonger dan 18 jaar bij intrede DBSO	0.339 (0.025)	[0.291-0.390]	0.494 (0.027)	[0.441-0.547]	0.613 (0.024)	[0.566-0.658]
Alternerend Leren in DBSO	0.627 (0.025)	[0.577-0.675]	0.765 (0.025)	[0.713-0.811]	0.485 (0.027)	[0.432-0.538]

* N= 1601. Gem. staat voor gemiddelde. Std.fout voor standaardfout. BI staat voor betrouwbaarheidsinterval.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI en VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Een eerste groep leerlingen, met een marginale waarschijnlijkheid van 28% om tot deze groep te behoren, omvat een groep leerlingen die erg vaak aantikt op de achtergrondkenmerken. Zo scoren deze leerlingen hoog op de indicatoren opleidingsniveau moeder (maximaal lager SO), schooltoelage, buurt (met hoge mate van schoolse vertraging) en thuistaal. Voor de indicator thuistaal scoort deze groep gemiddeld gezien relatief hoger dan de andere twee groepen. Wanneer we kijken naar de schoolloopbaan van deze leerlingen, zien we onmiddellijk dat dit laatste verklaard wordt daar het erg hoog aandeel leerlingen binnen deze groep dat onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen volgde. Verder zien we dat hun schoolcarrière algemeen gezien minder turbulent is dan deze bij groep 3. Relatief gezien kent deze groep minder problematische afwezigheden en uitsluitingen. Verder (a) kregen binnen deze groep minder leerlingen een C-attest en (b) volgden minder leerlingen buitengewoon onderwijs ten opzichte van de andere twee groepen. Niettemin, moeten deze laatste twee bevindingen worden geïnterpreteerd met voorgaande kenmerken in het achterhoofd. Het kleiner aandeel leerlingen binnen groep 2 dat een C-attest ontving en buitengewoon onderwijs volgde, kan er op wijzen dat deze leerlingen onmiddellijk doorstromen naar DBSO (na OKAN)²⁵ en/of moeilijker de weg vinden naar buitengewoon onderwijs. Met betrekking tot hun loopbaan binnen DBSO zien we dat deze groep leerlingen gemiddeld gezien (a) iets vaker instroomt op oudere (>18) leeftijd in het DBSO ten opzichte van de

²⁵ De beschrijvende analyses leerden ons dat 51% van alle DBSO leerlingen met een verleden in OKAN onmiddellijk doorstroomt naar DBSO.

andere twee groepen en (b) minder vaak effectief leert op de werkplek ten opzichte van groep 2, maar vaker in vergelijking met groep 3.^{26,27}

Een tweede groep, met een marginale waarschijnlijkheid van 30%, omvat een groep leerlingen die relatief weinig aantikken op de achtergrondkenmerken. Op alle vier de kenmerken scoort deze groep relatief gezien het laagst. Ook met betrekking tot hun schoolcarrière zien we globaal gezien een positiever beeld. Zo zijn leerlingen binnen deze groep relatief gezien het minst problematisch afwezig (t.o.v. de andere twee leerlingengroepen die relatief vaak aantikken op de achtergrondkenmerken) en werden zij minder vaak uitgesloten (t.o.v. groep 1 en 3). Ook leert de LCA ons dat deze groep leerlingen jongeren omvat die buitengewoon onderwijs volgden voor hun intrede in het DBSO. Niettemin is dit geen kenmerkend element voor deze groep. Verder, zien we dat leerlingen binnen groep 2, gelijkaardig aan groep 3, algemeen gezien geen onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen volgden. Binnen deze groep kregen ook relatief minder leerlingen een C-attest in vergelijking met groep 3. In vergelijking met groep 1 (ex-OKAN leerlingen) ligt dit aandeel iets hoger. Met betrekking tot hun loopbaan binnen DBSO zien we dat deze groep leerlingen gemiddeld gezien het vaakst effectief leert op de werkplek ten opzichte van de andere twee leerlingengroepen die relatief vaak aantikken op de achtergrondkenmerken.²⁸ Met betrekking tot leeftijd bij intrede zitten de leerlingen in deze groep relatief gezien tussen groep 1 en 3, ongeveer 50% (gemiddelde waarde 0,494) van de leerlingen was jonger dan 18 jaar bij intrede.

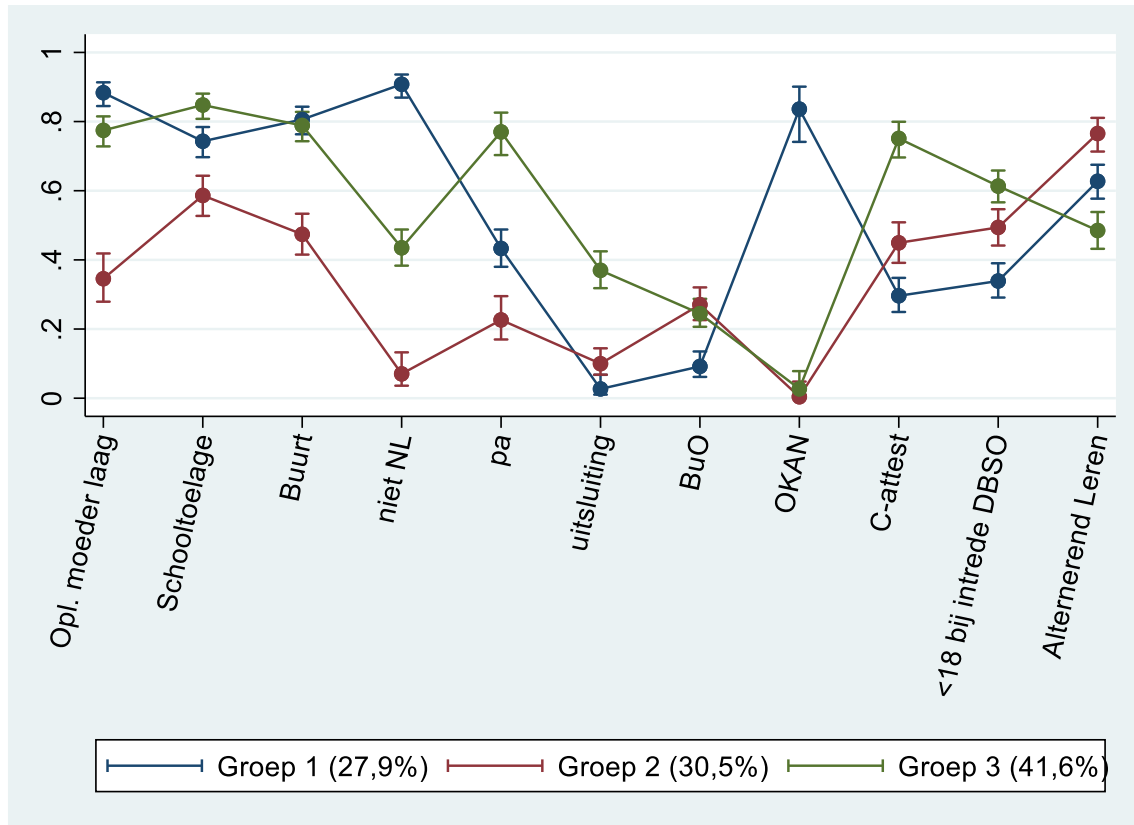
Een derde en meest prominente groep leerlingen, met een marginale waarschijnlijkheid van 42%, omvat leerlingen die aantikken op bijna alle achtergrondkenmerken. Zo scoren deze leerlingen hoog op de indicatoren opleidingsniveau moeder (maximaal lager SO), schooltoelage en buurt (met hoge mate van schoolse vertraging). Voor de indicator thuistaal scoort deze groep gemiddeld gezien relatief lager dan groep 1 en hoger in vergelijking met groep 2. Bijkomend heeft deze groep leerlingen doorgaans de meest turbulente schoolloopbaan. Zo hebben leerlingen binnen deze groep relatief vaker een problematische afwezigheid, uitsluiting en C-attest in vergelijking met de andere twee leerlingengroepen. Verder leert de LCA ons dat deze groep leerlingen ook jongeren omvat die vaker buitengewoon onderwijs volgden voor hun intrede in het DBSO. Niettemin is dit ook hier geen kenmerkend element voor deze groep. Verder zien we dat deze jongeren globaal gezien geen onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen volgden. Met betrekking tot hun loopbaan binnen DBSO zien we dat deze groep leerlingen gemiddeld gezien (a) iets vaker instroomt op jonge (<18) leeftijd in het DBSO ten opzichte van de andere twee groepen en (b) het minst vaak effectief leert op de werkplek ten opzichte van de andere twee leerlingengroepen.

26 De verhoudingen m.b.t. effectieve arbeidsdeelname tussen de leerlingengroepen blijven ook overeind wanneer we rekening houden met de duur van het DBSO traject. Zie bijlage 2 voor de LCA voor leerlingen die minimaal 1 of 2 jaar DBSO volgen.

27 Opnieuw kunnen deze bevindingen mogelijk gelinkt worden aan het OKAN verleden van deze leerlingen. Zo speelt o.a. het sociaal netwerk van een leerling mee bij het vinden van een werkplek. Verder spelen verschillende mechanismen, die op de arbeidsmarkt aanwezig zijn, ook een rol bij het vinden van werkplekken. We denken hierbij onder andere aan discriminatie bij selectie.

28 Wanneer we onze analyses beperken tot leerlingen die minimaal 1 jaar DBSO volgen, komt dit verschil tussen groep 3 (met leerlingen die relatief weinig aantikken op achtergrondkenmerken) en de andere twee groepen iets sterker tot uiting. Zie bijlage 2 voor deze LCA.

Figuur 3.9 Leerlingengroepen in DBSO Antwerpen: Latent Class Analysis (LCA)



Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI en VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

4 | Conclusie

Deze studie richt zich op het profiel van de DBSO leerlingen in Antwerpen, dit om de gevolgen van de inkanteling van *leren en werken* naar *duaal leren* in te schatten. Er wordt gevreesd dat een groep jongeren in het systeem van leren en werken geen aansluiting zal kunnen vinden bij duaal leren en bijgevolg een groter risico zal hebben om het onderwijs te verlaten zonder kwalificaties. Concrete cijfers over het profiel van de jongeren in DBSO, hun achtergrondkenmerken en vroegere schoolloopbaan, en over hun resultaten in DBSO zijn echter beperkt. Met dit rapport brengen we deze groep in beeld, dit op basis van gegevens die verzameld werden bij AGODI en VDAB.

Uit het onderzoek blijkt alvast het unieke karakter van leren en werken. Het systeem biedt een traject op maat, gericht op een erg diverse groep van kwetsbare jongeren. Dit laatste komt erg tot uiting in de analyse, zowel uit de administratieve gegevens als uit de interviews. Bovendien geven de cijfers ook duidelijk aan dat de grootstedelijke context van Antwerpen extra uitdagingen met zich meebrengt.

Wat betreft de **achtergrondkenmerken** (thuis taal, opleidingsniveau moeder, schooltoelage, schoolse vertraging buurt) stellen we vast dat:

- Elke indicator is oververtegenwoordigd bij de leerlingen binnen DBSO Antwerpen (t.o.v. gewoon voltijds secundair onderwijs en DBSO Vlaanderen).
- De oververtegenwoordiging is gelinkt aan zowel de grootstedelijke context (vooral gelinkt aan thuis taal en schoolse vertraging buurt) als het DBSO systeem (vooral gelinkt aan opleidingsniveau moeder en schooltoelage).
- Leerlingen binnen DBSO Antwerpen tikken typisch aan op meerdere achtergrondkenmerken:
 - 50% van de leerlingen tikt aan op 3 of 4 kenmerken
 - Ongeveer een op drie (31%) leerlingen tikt aan op drie kenmerken en een op vier leerlingen tikt aan op alle vier de kenmerken.

Wat betreft de **schoolloopbaan** stellen we volgende elementen vast:

- 21% van de leerlingen in DBSO Antwerpen volgde gedurende de geobserveerde periode buitengewoon onderwijs. Meestal volgen deze leerlingen het Type Basisaanbod (incl. Type 1 en 8) voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.
- 25% van de leerlingen in DBSO Antwerpen zat in OKAN; deze leerlingen volgden minder vaak buitengewoon onderwijs (in vergelijking met niet-OKAN leerlingen).
- 52% van de leerlingen in DBSO Antwerpen startte in het secundair onderwijs met schoolse vertraging.
- 52% van de leerlingen in DBSO Antwerpen startte zijn secundaire schoolloopbaan in leerjaar B (voornamelijk ingericht voor leerlingen zonder getuigschrift basisonderwijs).
- Voor de leerlingen in DBSO Antwerpen stijgt het aandeel leerlingen binnen een beroepsgerichte opleiding in het gewoon voltijds secundair onderwijs gestaag vanaf 2^e jaar van de 2^e graad; Opvallend is dat leerlingen ook de overstap maakte naar een meer beroepsgerichte opleiding mét een A-attest op zak.
- 51% van de leerlingen in DBSO Antwerpen was ooit problematisch afwezig; 19% werd ooit uitgesloten van zijn/haar school.

Over de huidige onderwijspositie in DBSO

- Leerlingen stroomden gemiddeld in op 17,7-jarige leeftijd in DBSO. De grootste groep stroomde in tijdens de tweede graad secundair onderwijs (44%); 22% stroomde in na het eerste leerjaar BSO van de tweede graad en 17% na het tweede leerjaar BSO van de tweede graad.
- De gemiddelde duur van het DBSO traject per leerling is ongeveer 2 jaar.
- 61% van de leerlingen ingeschreven in DBSO Antwerpen leerde effectief op een werkplek of met andere woorden heeft een arbeidsdeelname gehad binnen zijn of haar DBSO traject. Voor 27% van de leerlingen werd deze arbeidsdeelname niet gecombineerd met een aanloopfase of een onderwijs intensieve begeleiding van alternerend leren. Een kantnota hierbij is dat onze administratieve data overlapt met de **COVID-19 pandemie**, wat onlosmakelijk een (negatieve) invloed had op de effectieve arbeidsdeelname.
- 69% van de leerlingen in DBSO Antwerpen behaalde in het schooljaar 2020-2021 geen diploma secundair onderwijs, studiegetuigschrift, getuigschrift eerste of tweede graad secundair onderwijs of OV3/ABO en/of certificaat beroepsgerichte vorming.

Door middel van een **clusteranalyse** (Latent Class Analysis) identificeerden we drie leerlingengroepen binnen DBSO Antwerpen.

- Groep 1: OKAN (28%)

Deze groep omvat leerlingen die erg vaak aantikken op de achtergrondkenmerken. Deze groep tikt bovendien in vergelijking met de andere twee groepen erg vaak aan op thuistaal niet-Nederlands. Dit laatste wordt verklaard daar het erg hoog aandeel leerlingen binnen deze groep dat onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen volgde. Verder zien we dat hun schoolcarrière algemeen gezien minder turbulent is dan deze bij groep 3.

Het kleiner aandeel leerlingen binnen groep 1 dat een C-attest ontving en buitengewoon onderwijs volgde, kan er op wijzen dat deze leerlingen onmiddellijk doorstromen naar DBSO (na OKAN) en/of moeilijker de weg vinden naar buitengewoon onderwijs. Met betrekking tot hun loopbaan binnen DBSO zien we dat deze groep leerlingen gemiddeld gezien (a) iets vaker instroomt op oudere (>18) leeftijd in het DBSO ten opzichte van de andere twee groepen en (b) minder vaak effectief leert op de werkplek ten opzichte van groep 2, maar vaker dan groep 3.

- Groep 2: Niet aantickers, niet OKAN (30%)

Deze groep bevat leerlingen die relatief weinig aantikken op de achtergrondkenmerken. Ook met betrekking tot hun schoolcarrière zien we globaal gezien een positiever beeld. Zo zijn leerlingen binnen deze groep relatief gezien het minst problematisch afwezig en werden ze minder vaak uitgesloten (t.o.v. groep 1 en 3). Ook observeren we in deze groep jongeren die buitengewoon onderwijs volgden voor hun intrede in het DBSO, gelijkaardig aan groep 3. Verder zien we dat leerlingen binnen groep 2, gelijkaardig aan groep 3, algemeen gezien geen onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen volgden.

Met betrekking tot hun loopbaan binnen DBSO zien we dat deze groep leerlingen gemiddeld gezien het vaakst effectief leert op de werkplek ten opzichte van de andere twee leerlingengroepen die relatief vaak aantikken op de achtergrondkenmerken.

- Groep 3: Aantickers, niet OKAN (42%)

Leerlingen in deze groep tikken aan op bijna alle achtergrondkenmerken (opleidingsniveau moeder, schooltoelage, buurt). Bijkomend heeft deze groep leerlingen doorgaans een turbulentere schoolloopbaan. Zo hebben leerlingen binnen deze groep relatief vaker een problematische afwezigheid, uitsluiting en een C-attest in vergelijking met de andere twee leerlingengroepen. Verder omvat ook deze groep (gelijkaardig aan groep 2)

jongeren die buitengewoon onderwijs volgden voor hun intrede in het DBSO. Niettemin is dit geen kenmerkend element voor deze groep.

Met betrekking tot hun loopbaan binnen DBSO zien we dat deze groep leerlingen gemiddeld gezien (a) iets vaker instroomt op jonge (<18) leeftijd in het DBSO ten opzichte van de andere twee groepen en (b) het minst vaak effectief leert op de werkplek.

- BIJLAGEN -

bijlage 1 Geografisch gebied

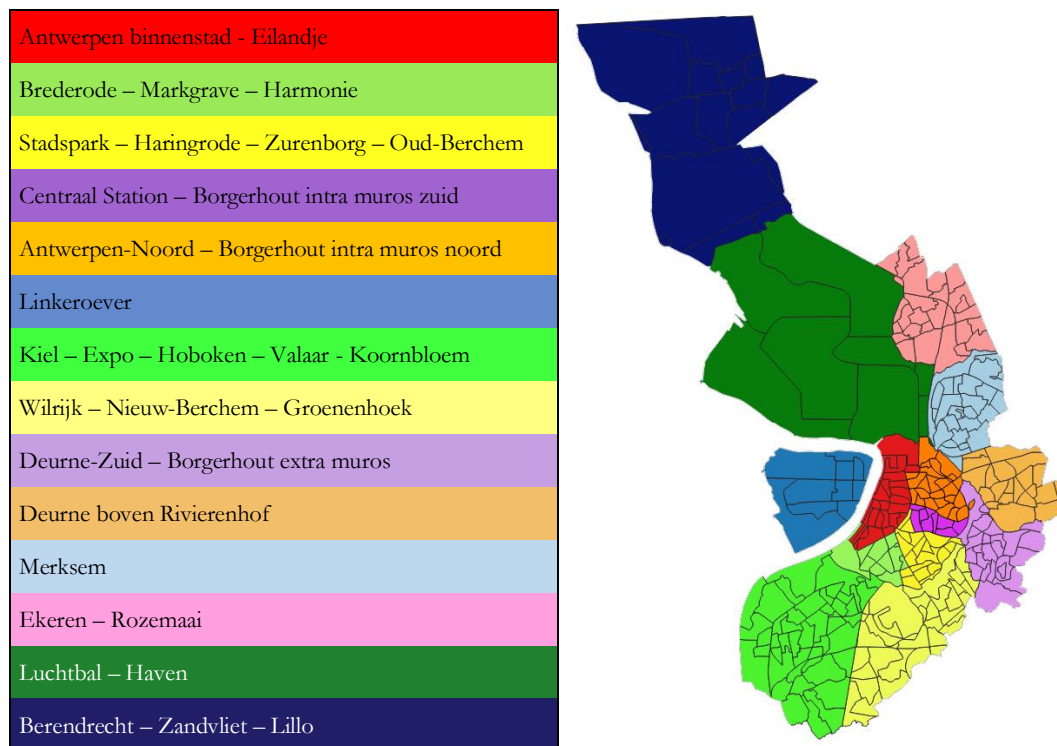
Tabel b1.1 Onderwijsgebieden Antwerpen: statistische sectoren

	Onderwijsgebied	Statistische sectorcodes
1	Antwerpen binnenstad - Eilandje	A00-; A01-; A02-; A03-; A04-; A05-; A10-; A11-; A12-; A13-; A14-; A15-; A21-; A22-; E122; E131; E14-; E15-; E19-; F6NJ; J072; J84-; J85-; J873
2	Brederode – Markgrave – Harmonie	E50-; E521; E53-; E551; G51-; G522; G53-; G54-; G552; G59-
3	Stadspark – Haringrode – Zurenborg – Oud-Berchem	D31-; D35-; D42-; D41-; D34-; D38-; C31-; C29-; D33-; D30-; D32-; T00-; T01-; T02-; T03-; T04-; T05-; T103; T30-; T39-
4	Centraal Station – Borgerhout intra muros zuid	C25-; C20-; C28-; C24-; S00-; S01-; S02-; S03-
5	Antwerpen-Noord – Borgerhout intra muros noord	C21-; C22-; C23-; C41-; C42-; C43-; C44-; C45-; C491; H40-; H41-; H43-; H44-; H4MJ; H83-; H84-; H8MJ; J820; J83-; S04-; S05-; S20-; S30-; S31-
6	Linkeroever	B73-; B742; B71-; B721; B791; B701; B752; B782; B813; B824"
7	Kiel – Expo – Hoboken – Valaar - Koornbloem	V03-; V20-; V02-; V00-; V01-; V13-; V04-; V14-; V12-; V10-; V11-; V05-; V07-; V301; V099; V312; V322; V373; V391; V23-; V22-; V29-; V19-; V21-; F12-; F60-; F61-; F62-; F11-; F64-; F65-; F6MJ; F21-; F223; U22-; U21-; U20-; U03-; U69-; U5PA; U60-; U68-; U57-; U5MA
8	Wilrijk – Nieuw-Berchem – Groenenhoek	G72-; G73-; G75-; G74-; G780; T12-; T13-; T14-; T180; T19-; T10-; T111; T412; T42-; U00-; U41-; U09-; U01-; U02-; U32-; U30-; U33-; U31-; U11-; U10-; U40-; U47-; U43-; T09-; T20-; T21-; T22-; T23-; T24-; T25-
9	Deurne-Zuid – Borgerhout extra muros	R31-; R30-; R35-; R34-; R42-; R33-; R32-; R39-; R44-; R43-; R401; R482; R41-; R47-; S10-; S11-; S12-; S13-; S19-; S28-; S2MJ; S41-; S42-; S43-
10	Deurne boven Rivierenhof	R19-; R180; R110; R13-; R12-; R172; R101; R05-; R04-; R03-; R01-; R02-; R00-; R21-; R23-; R22-; R20-; R24-; R28-; R29-; R099
11	Merksem	Q11-; Q10-; Q12-; Q13-; Q242; Q04-; Q03-; Q021; Q072; Q49-; Q052; Q001; Q241; Q17-; Q012; Q091; Q233; Q2PA; Q14-; Q30-; Q39-; Q222; Q212; Q2AA; Q201
12	Ekeren – Rozemaai	P589; P590; P500; P192; P111; P100; P23-; P22-; P20-; P21-; P242; P291; P05-; P02-; P01-; P09-; P392; P12-; P04-; P03-; P00-; J932; J881; J923; J901; J94-; J912
13	Luchtbal – Haven	K174; K1MN; K175; K172; K173; K171; J81-; J80-
14	Berendrecht – Zandvliet – Lillo	L18-; L111; L100; L122; L022; L011; L090; L000; K214; L070; K2MN; K272; L17-; M0MA; 12MQ; K271

* Gebieden buiten deze 14 onderwijsgebieden worden gegroepeerd in één groep genaamd 'Buiten de binnengemeentelijke gebiedsafbakening' (gebied nummer 15).

Bron Capaciteitsmonitor ([Groenez & Surkyn](#), 2018)

Figuur b1.1 Onderwijsgebieden Antwerpen



Bron Intern document Stad Antwerpen

bijlage 2 Latent Class Analysis (LCA): robuustheidsanalyses naar periode binnen DBSO

Om de robuustheid van onze resultaten met betrekking tot deelname aan alternerend leren te onderzoeken, voeren we de latent class analyses uit voor een deelsteekproef van leerlingen die reeds een langere periode DBSO volgen. Hierbij gebruiken we twee deelsteekproeven; één met leerlingen die minimaal 1 jaar DBSO volgen en één met leerlingen die minimaal 2 jaar DBSO volgen. Door modellen te schatten voor deze beperkte groepen leerlingen, komen verschillen met betrekking tot alternerend leren tussen de verschillende leerlingengroepen binnen DBSO, in lijn met onze verwachtingen, sterker tot uiting.

Met behulp van Stata software (gsem) werden latent class modellen geschat met 1 tot 5 latente groepen voor de leerlingen binnen de specifieke deelsteekproeven. Voor alle modellen met 5 (4) groepen voor de deelsteekproef met leerlingen die minimaal 1 (2) jaar DBSO volgen werd geen consistent en convergerend model gevonden. De modellen worden vergeleken aan de hand van vier criteria, om zo het meest optimale model te selecteren. Een overzicht van deze kwaliteitsindicatoren is weergegeven in Tabel b2.1.

Tabel b2.1 Kwaliteitsindicatoren van Latent Class Analysis (LCA) met 1 tot 6 latente groepen voor twee deelsteekproeven met leerlingen die minimaal 1 jaar dan wel 2 jaar DBSO volgen

Aantal latente groepen	Log likeliehoed	AIC	BIC	Likelihood ratio		Marginale waarschijnlijkheid voor latente groep (%)		
				chi2	p > chi2	1	2	3
Steekproef met leerlingen die minimaal 1 jaar DBSO volgen. N= 1257								
1	-8546,97	17115,93	17172,43	2253,21	0,00	100	-	-
2	-8188,03	16422,05	16540,19	1535,33	1,00	26,55	73,45	-
3	-8029,87	16129,74	16309,52	1219,02	1,00	28,63	38,84	32,52
4	x	x	x	x				
5	x	x	x	x				
Steekproef met leerlingen die minimaal 2 jaar DBSO volgen. N= 765								
1	-5140,00	10302,00	10353,04	1650,83	1,00	100	-	-
2	-4925,08	9896,16	10002,87	1220,98	1,00	67,86	32,14	-
3	-4832,93	9735,85	9898,25	1036,68	1,00	33,97	34,10	31,93
4	x	x	x	x				
5	x	x	x	x				

* x=geen convergerend model gevonden.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI en VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Eerst vergelijken we drie likelihoodcriteria, namelijk de log likelihood en *Akaike's* en *Schwarz's Bayesian information criteria* (AIC en BIC). Hierbij wordt het model met de grootste log likelihood en de kleinste AIC en BIC waarde globaal gezien als het best-passend model. Op basis van dit criteria lijkt het model met drie latente groepen het best-passend model voor de steekproef met 1257 (765) leerlingen. Ten tweede beoordelen we ook de *Likelihood-ratio test*, waarbij de gespecificeerde modellen worden afgetoetst ten opzichte van een verzadigd model. Met uitzondering van het model met één latente groep voor de steekproef met 1257 leerlingen waar we de nulhypothese afwijzen, concluderen we dat onze modellen even goed presteren als het verzadigd model. Ten derde kijken we naar de marginale waarschijnlijkheid om tot een bepaalde groep te behoren. Hierbij gaat onze voorkeur uit naar modellen waarbij elke groep een aanzienlijke waarschijnlijkheid heeft. Bijkomend, heeft elke groep idealiter een waarschijnlijkheid hoger dan 5% tot 8%. Voor alle modellen met een tot vier latente groepen is deze voorwaarde voldaan. Tot slot is de interpretatie van de verschillende groepen een bepalende factor. Hierbij verkiezen we het model met de meest gedetailleerde en eenduidige interpretatie. Hierbij komt voor beide steekproeven het model met drie latente groepen duidelijk naar voor.

Op basis van de vier verschillende criteria werd, gelijkaardig aan de LCA voor de volledige steekproef, het 3 *clustermodel* gekozen als het meest optimale model. In Tabel b2.2 voorzien we een overzicht van de marginale voorspelde gemiddelden in elke groep en de bijhorende betrouwbaarheidsintervallen (95% BI) voor beide steekproeven. Daarnaast stelden we de gemiddelden en hun betrouwbaarheidsintervallen grafisch voor in Figuur b2.1 (voor de steekproef met leerlingen die minimaal 1 jaar DBSO volgen) en Figuur b2.2 (voor de steekproef met leerlingen die minimaal 2 jaar DBSO volgen). Binnen deze analyses komen stevast dezelfde groepen naar voor als de analyse voor de volledige steekproef.

Tabel b2.2 Gemiddelde waarde en betrouwbaarheidsinterval voor elke variabele per leerlingengroep voor twee deelsteekproeven met leerlingen die minimaal 1 jaar dan wel 2 jaar DBSO volgen

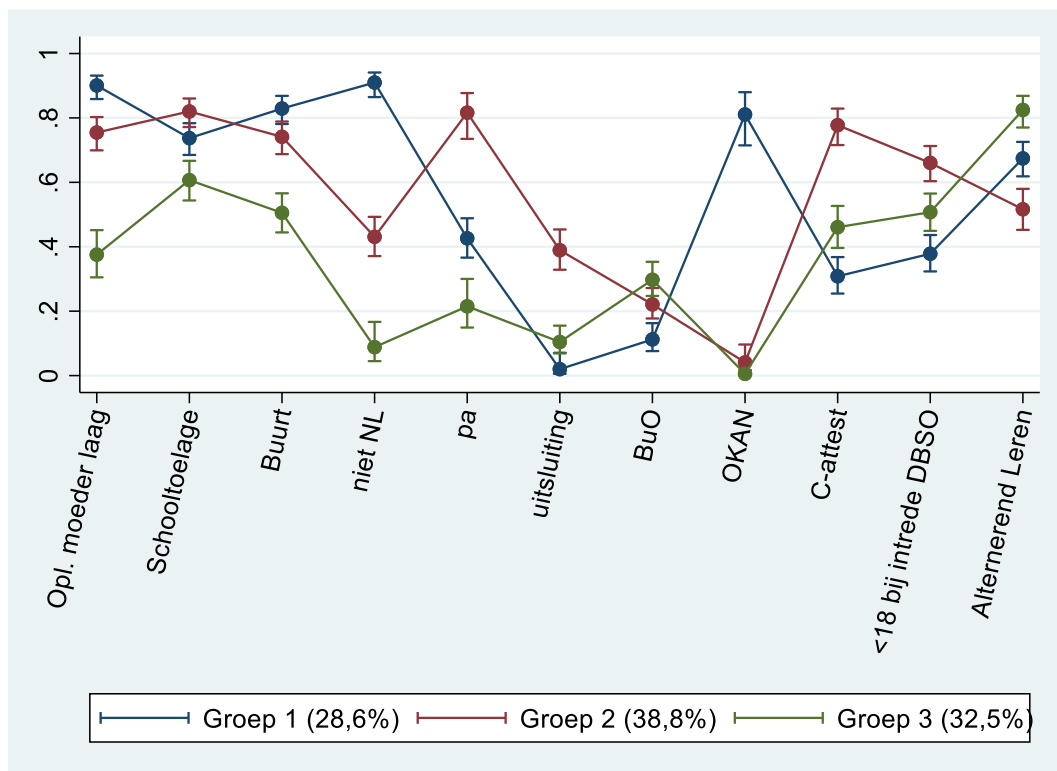
	Groep 1		Groep 2		Groep 3	
	Gem. (Std.fout)	95% BI	Gem. (Std.fout)	95% BI	Gem. (Std.fout)	95% BI
Steekproef met leerlingen die minimaal 1 jaar DBSO volgen. N= 1257						
Laag opleidingsniveau moeder	0.901 (0.018)	[0.859-0.931]	0.755 (0.026)	[0.699-0.803]	0.375 (0.038)	[0.305-0.452]
Schooltoelage	0.737 (0.025)	[0.685-0.784]	0.820 (0.023)	[0.772-0.860]	0.607 (0.032)	[0.544-0.667]
Buurt: schoolse vertraging	0.829 (0.022)	[0.781-0.868]	0.741 (0.026)	[0.688-0.789]	0.505 (0.031)	[0.445-0.566]
Thuis taal: niet-NL	0.910 (0.019)	[0.865-0.941]	0.431 (0.031)	[0.371-0.493]	0.088 (0.030)	[0.045-0.167]
Problematische afwezigheid	0.426 (0.031)	[0.366-0.488]	0.816 (0.036)	[0.735-0.877]	0.215 (0.039)	[0.149-0.300]
Uitsluiting	0.020 (0.013)	[0.005-0.071]	0.389 (0.032)	[0.329-0.454]	0.104 (0.022)	[0.069-0.155]
Buitengewoon onderwijs (BuBO en/of BuSO)	0.112 (0.022)	[0.076-0.163]	0.221 (0.024)	[0.177-0.272]	0.298 (0.027)	[0.247-0.353]
OKAN-leerling	0.811 (0.042)	[0.715-0.880]	0.041 (0.018)	[0.017-0.097]	0.005 (0.006)	[0.001-0.046]
Oriënteringsattest C	0.308 (0.029)	[0.255-0.368]	0.777 (0.029)	[0.716-0.829]	0.461 (0.033)	[0.396-0.527]
Jonger dan 18 jaar bij intrede DBSO	0.378 (0.029)	[0.323-0.436]	0.660 (0.028)	[0.604-0.713]	0.507 (0.030)	[0.449-0.565]
Alternerend Leren in DBSO	0.674 (0.027)	[0.619-0.726]	0.516 (0.033)	[0.453-0.580]	0.825 (0.025)	[0.770-0.868]
Steekproef met leerlingen die minimaal 2 jaar DBSO volgen. N= 765						
Laag opleidingsniveau moeder	0.902 (0.022)	[0.850-0.938]	0.745 (0.036)	[0.668-0.808]	0.412 (0.046)	[0.326-0.503]
Schooltoelage	0.726 (0.031)	[0.662-0.781]	0.819 (0.035)	[0.740-0.878]	0.531 (0.042)	[0.448-0.612]
Buurt: schoolse vertraging	0.831 (0.026)	[0.773-0.877]	0.727 (0.035)	[0.654-0.789]	0.542 (0.039)	[0.465-0.616]
Thuis taal: niet-NL	0.904 (0.024)	[0.846-0.941]	0.389 (0.045)	[0.305-0.479]	0.065 (0.036)	[0.021-0.183]
Problematische afwezigheid	0.492 (0.037)	[0.419-0.565]	0.802 (0.051)	[0.683-0.883]	0.254 (0.045)	[0.176-0.353]
Uitsluiting	0.045 (0.020)	[0.018-0.106]	0.386 (0.043)	[0.305-0.473]	0.097 (0.028)	[0.054-0.169]
Buitengewoon onderwijs (BuBO en/of BuSO)	0.143 (0.028)	[0.097-0.206]	0.204 (0.034)	[0.145-0.279]	0.363 (0.037)	[0.293-0.439]
OKAN-leerling	0.737 (0.048)	[0.632-0.820]	0.032 (0.027)	[0.006-0.155]	0.005 (0.007)	[0.000-0.087]
Oriënteringsattest C	0.337 (0.037)	[0.269-0.413]	0.759 (0.038)	[0.678-0.825]	0.443 (0.043)	[0.361-0.529]
Jonger dan 18 jaar bij intrede DBSO	0.425 (0.035)	[0.358-0.496]	0.811 (0.044)	[0.709-0.883]	0.507 (0.042)	[0.426-0.588]
Alternerend Leren in DBSO	0.791 (0.028)	[0.730-0.841]	0.610 (0.042)	[0.524-0.689]	0.898 (0.026)	[0.834-0.939]

* Gem. staat voor gemiddelde. Std.fout voor standaardfout. BI staat voor betrouwbaarheidsinterval. Opgelet.

De volgorde van de groepen verschilt van deze in Tabel 2.10.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI en VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

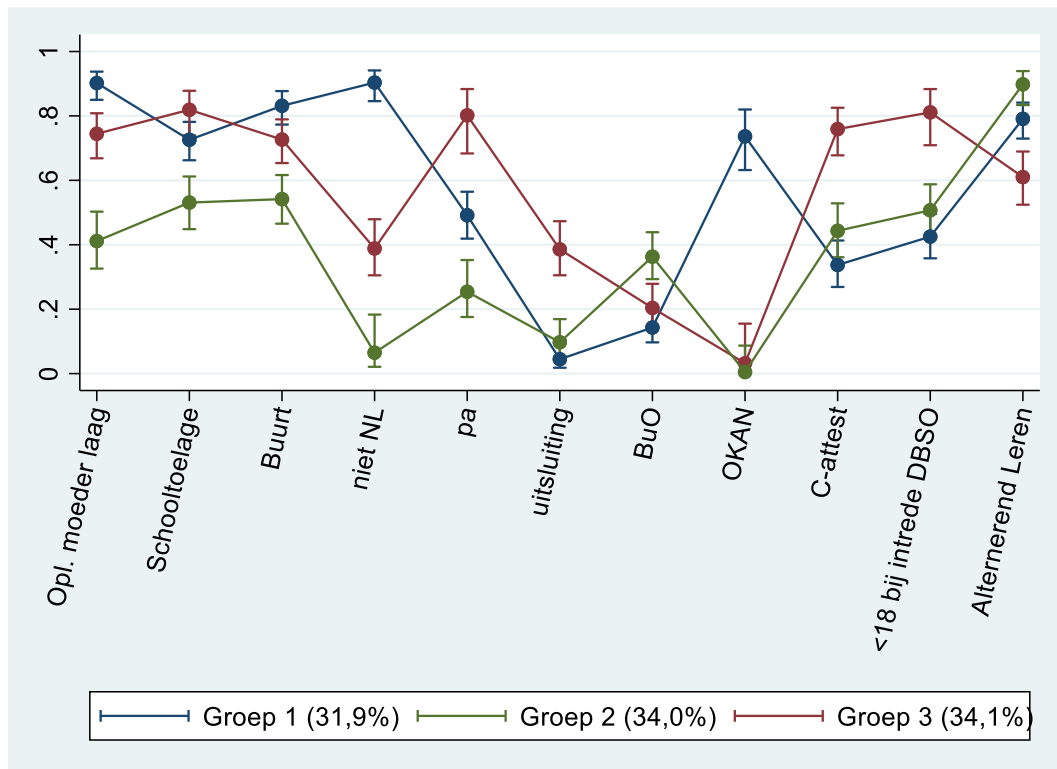
Figuur b2.1 Leerlingengroepen in DBSO Antwerpen: Latent Class Analysis (LCA) voor een deelsteekproef met leerlingen die minimaal 1 jaar DBSO volgen



* N= 1257. Opgelet. De volgorde van de groepen en de kleuren in deze figuur verschillen van deze in Figuur 3.9.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI en VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021.

Figuur b2.2 Leerlingengroepen in DBSO Antwerpen: Latent Class Analysis (LCA) voor een deelsteekproef met leerlingen die minimaal 2 jaar DBSO volgen



* N= 765.

Bron Cijfers gebaseerd op berekeningen van de auteurs o.b.v. aangeleverde AGODI en VDAB data voor leerlingen ingeschreven in DBSO schooljaar 2020-2021

bijlage 3 Bevindingen uit de verdiepende interviews met leerlingen in DBSO Antwerpen

Profielbeschrijving

- Uit de interviews komt naar voren dat sommige leerlingen een moeilijke thuissituatie ervaren. Voor anderen is dit niet van toepassing.

Jawel, ik zorg graag voor mensen. Ja, ik zorg zelf voor mijn moeder. Ze is echt wel niet zo... Ze is gewoon mentaal ziek. Dus ik zorg wel voor haar, ja. Dus ik doe dat echt graag, ja. ... Ok. Soms heb ik problemen thuis, dus ja. Ik heb het nog gezegd. Mijn moeder is wel ziek en ik heb zo kleine broertje. En ik heb één broer die wel tien jaar is en een zus die drie jaar is, dus als mijn moeder ziek is, moet ik gewoon zorgen.'

Werken niet. Want ik was dan ook toen ik, euh, begon daar met werken, ben ik maar een paar keren geweest en dan was ik echt niet meer goed. Ik ben naar de huisarts gegaan en ze hebben me dan twee maanden thuis gelaten. Therapie moest ik doen. Ja, zo een beetje. Ik ben zo heel de tijd met mijn eigen aan het vechten om mijn eigen op mijn voeten te houden.'

Ja, dan ga ik gewoon naar Spanje voor een jaar. Ik ga daar bij een wijnboer werken en gewoon, heel het proces van wijn maken. En dan, we hebben ook een huis in Spanje. En daar zijn heel wat horecazaken en dan kan ik daar gaan wonen en werken.'

- Verder komt naar voren dat de meerderheid van de leerlingen een moeilijke schoolloopbaan heeft ervaren voor hun intrede in DBSO. Er zijn wel verschillen tussen de leerlingen in de mate waarin er problemen waren in hun schoolloopbaan (bv. de aanwezigheid van (het aantal) B- of C-attesten, aanwezigheid van problematische afwezigheden).

'Na het derde BSO elektriciteit had ik A-attest gekregen, en ben naar vierde gegaan. Euh, toen had ik C-attest gekregen. Ik heb opnieuw vierde gedaan, en op het einde had ik terug C-attest gekregen. Toen euh, moest ik een jaar, toen ben ik een jaar gaan werken. Daarna naar school DBSO als tweede kans om diploma te halen.'

'Ik ben zelfs drie keer van school veranderd omdat ik mijn plekje niet kon vinden. Dus dat was ook echt de eerste school waar ik drie jaar lang ben gebleven, het deeltijds onderwijs. Maar ik heb dus eerst heb ik TSO gedaan, toen heb ik haarzorg gedaan en toen had ik verzorging gedaan voor twee jaar lang. Dus ik heb echt verschillende opleidingen gedaan... In het secundair onderwijs heb ik nooit moeten blijven zitten. Ik heb wel af en toe B-attesten, twee keer en B-attest. Ik ben nooit moeten blijven zitten. Ik mocht altijd verder gaan... Maar alsnog mijn plekje zat echt in deeltijds onderwijs.'

'Euh, in het eerste middelbaar toen ik net begon in het middelbaar deed ik ASO. Toen had ik een B-attest gekregen dus ik ging direct naar TSO en dat was eigenlijk tot het vierde middelbaar gewoon TSO... Ik deed twee of drie verschillende dingen. Ik deed eerst handel. Daarna deed ik technisch wetenschappen, STW en hotel. Dus dat liep eigenlijk wel gewoon goed. Dat is niet echt de reden waarom ik naar hier moest komen.'

'Euh, in het eerste middelbaar toen ik net begon in het middelbaar deed ik ASO. Toen had ik een B-attest gekregen dus ik ging direct naar TSO (sportrichting) en dat was eigenlijk tot het vierde middelbaar gewoon TSO...Ik ben in het derde blijven zitten. Euh en dan, ja, het vijfde lukt niet meer. Ik heb zelfs herexamens gekregen. Zelfs dat ging niet dan. Dan had ik gewoon zoiets van, ik ga iets anders doen, een carrière switch maken. Dan ben ik hier terecht gekomen.'

Aangehaalde redenen voor de keuze DBSO

- Sommige leerlingen haalden aan dat ze een voorkeur hadden voor een meer actieve en praktische manier van lesgeven:

'Euh, ik vond dat ook een beetje saai eigenlijk, zo heel de dag theorie. Ik ben iemand die van beweging houdt. Dus ik kan niet heel de dag euh, zitten en euh, schrijven.'

'Ja, want ik ben iemand die echt wel heel de tijd bezig is en zo met mijn handen kan werken dan heel de tijd op een bank zo zitten en in mijn kist te werken. Dat heb ik niet graag.'

'Ja, daarvoor deed ik gewoon heel mijn leven lang voltijds onderwijs. Ik deed TSO. Maar ik heb toch gekozen om naar deeltijds te komen omdat dat een meer actievere vorm van leren was, vind ik dan. Want je werkt ook, je leert en je gaat ook naar school. Dus ik vond dat makkelijker en ja dat is meer van toepassing voor mij. In plaats van heel de dag achter een bankje te zitten en gewoon te leren. Ik leer meer als ik effectief zo echt actief bezig ben.'

'Als dat iets actiever was of als ik had ingezien van: ja, dat zou me later verder helpen, dan zou ik nu nog steeds in het voltijds blijven. Maar ik zag het nut er niet van in, want ik hoorde van deeltijds dat je kunt werken en dat... Je bouwt al ervaring op naar later en je krijgt geen stress. Dus ik vond dat een betere manier van leren en naar school te gaan. Ik vond dat makkelijker en ik vond dat een actievere manier.'

- Sommigen haalden het belang van autonomie en zelfstandigheid (waaronder voor sommigen ook financiële zelfstandigheid) aan:

'Ik was school zeker niet ben. Ik ben zelfs van plan om nu nog verder te studeren op de hogere school dan. Maar ik was school zeker niet ben. Ik wilde gewoon iets anders. Ik wilde niet meer in een hokje opgesloten... Ja, dat klinkt heel erg om te zeggen, maar het is heel raar. Ik zit, euh, in je vorige school, alles wat gegeven wordt. Je kiest er zelf niet voor. Ik wilde echt iets anders doen waar ik echt zelf voor heb gekozen, waarvan ik weet van: ah ja, ik kan dit en dat verwachten. Ik was school zeker niet ben, nee, nee. Ik was gemotiveerd, maar iets anders.'

'Ik alleen met mijn mama woon. Mijn moeder was naar het OCMW en ze werkt ook niet omdat ze een ziekte heeft. Dus dan moest ik ook gaan werken, dus ik had dat echt wel nodig. Dus leren werken heeft voor mij echt wel veel goede dingen gebracht, ja. Want ik ben ook een persoon die niet van school houdt. Dus twee dagen is dat meer dan genoeg voor mij.'

- Sommigen wilden minder stress en meer rust ervaren door deeltijds naar school te gaan (wat samenhangt met schoolmoe zijn):

'Ja, die twee jaar corona, quarantaine dingen heeft er echt ingehakt. En, ik zag het niet meer zitten en dan dees tegengekomen en dan helemaal zo terug tot gewoon, een normaal ik. Ja gewoon, dat heeft heel veel stress van mij afgehaald, dus dat goed. En pff, ik doe het graag dus ja.'

'Ik zit nu in deeltijds. Voltijds is wel een beetje... Je moet altijd naar school gaan en ik vind dat eigenlijk niet zo belangrijk, maar wel... Alles, een beetje... Hoe noem je dat... Een beetje... Ik vind het beetje moeilijk om elke dag naar school te komen. Daarom heb ik gewoon graag werken en dan ook school.'

- Ook onvoldoende ondersteuning of aandacht in het voltijds secundair onderwijs (zich een ‘nummertje’ voelen) werd aangehaald:

‘Dus dat vond ik mooi dat ze echt de tijd en de moeite namen om met de leerlingen te zitten en te praten. Dat is wel echt... Dat is wat ik miste in voltijds onderwijs.’

‘Ik heb tot het vierde middelbaar in het voltijds onderwijs gezeten en dat was toch wel niet mijn ding. Dat klinkt heel gek, maar het is alsof je een beetje wordt opgesloten eigenlijk en dat je jezelf niet kan zijn. Je wordt gezien als een nummertje in zo’n school.’

Aangehaalde kenmerken aanpak DBSO

- Alle geïnterviewde leerlingen haalden aan dat ze in een kleine en diverse klasgroep (tussen 2-12 leerlingen) zitten.
- Leerlingen kunnen veel praktijkervaring opdoen in de lessen:

‘Als ik voltijds naar school ging was het heel de tijd boeken, boeken, boeken. En hier dat is praktijk en in kافت werken door elkaar. Dat is veel beter. Dan heb je, ja... Dan leer je beide dingen kennen en niet alleen van in kافت werken. Zo leer je al iets op school en dan kan je dat meenemen naar je stage, snap je, naar je stageplek.’

‘Ik vind dat wel nuttig. Want als je... We doen veel praktijk hier en je kan veel leren en dan op werk... Bijvoorbeeld als iemand in de bedpan doet, dat heb ik al geleerd. Dus als ik op werk ga, is het wel makkelijk want ik heb op school... Ja.’

- Uit de interviews komt de individuele aanpak binnen DBSO ook naar voren:
 - Veel hulp mogelijk van de school, de trajectbegeleider, bij het zoeken van een werkplek. Veel leerlingen hebben nood aan die begeleiding.

‘Mijn trajectbegeleider had dat gevonden. Ze zei van: vind jij dat goed? Bekijk het bedrijf? Zou dat leuk lijken om voor dat bedrijf te werken? Dus die vragen ook wat uw interesses zijn in dat soort sectoren dus.’

- Op eigen tempo en op maat de opleiding en/of modules kunnen volgen.

‘Iedereen werkt op zijn eigen tempo. Dus iedereen heeft euh alle, iedereen werkt in verschillende bundels. Dus sommigen zitten hier dan. Eén of twee en andere zitten daar. Wie dat er toetsen heeft of praktijktoetsen.’

‘En bij mij is dat heel snel gegaan (modules). Ze, bij mij, ahja, het was zelfs zo dat ze naar mijn werkplek kwamen van ja, doe wat rustiger aan, want anders moest ik op het einde van het jaar nog een andere richting gaan volgen voor zo bepaalde duurtijd, omdat ik gewoon zo, al klaar was.’

- Er zijn weinig klassikale lessen.

‘Euh ja, euh met PAV en Engels. We krijgen bundels en dan moeten wij die euh, zelfstandig maken in de klas. Maar dus, het is niet dat wij klassikaal werken. Iedereen werkt zelfstandig aan zijn eigen bundel. En als je vragen hebt, je kan de vragen stellen aan de leerkracht enzo. Maar voor de rest werk je gewoon alleen.’

- Er wordt aangehaald dat er vertrouwen en verantwoordelijkheid wordt gegeven aan de leerlingen:

‘Je wordt gezien als een volwassene, dus je wordt ook zo behandeld. Je kan praten. Je kan dingen uitleggen. Je kunt zeggen dat je dat niet leuk vindt of iets. Als je een taak niet snapt of je wil het niet maken, dan krijg je iets andere taak in deeltijds onderwijs. Dan krijg je iets anders dat wel bij je past, zolang je de doelstelling behaalt. In voltijds onderwijs is dat niet. Je moet die taak maken. Je moet dit en dat. Er wordt niet echt geluisterd naar de leerlingen.’

‘Als je wil opdrachten geven. Ik ga gewoon zeggen: mevrouw, dat gaat niet. Ik ga gewoon dit en dat doen. En ze begrijpt dat wel. Ze geeft gewoon wat je kunt. Je mag gewoon zeggen: mevrouw, ik ga die maken en volgende week maak ik die. En ze zegt: ok, dat komt goed. Je mag gewoon op je eigen tempo werken.’

Ervaringen en evaluatie van DBSO

- Voor sommigen was de stap naar DBSO een sprong in het onbekende, voor anderen was het bekend doordat iemand uit de omgeving reeds in contact kwam met DBSO.

‘Ik heb gewoon gekozen omdat mijn zus hier was geweest, maar die had wel andere opdrachten, euh, andere richting gedaan.’

‘Allez, ik ken wel nog een paar mensen van vroeger nog, van oudere scholen, die ook duaal leren, allez, deeltijds doen. Maar niet van mijn vorige school per se. Dus gewoon vrienden van vroeger of zo.’ Euh, mijn klasgenoot. Euh, die zat bij mij in de klas euh, in voltijdse school. En ik wist dat die al hier zat, hmja, en daarmee ook.’

- Sommige leerlingen of hun sociale omgeving hadden bij aanvang een negatief beeld over DBSO:

‘Euh, ik had, echt, ik had echt een heel groot vooroordeel gemaakt over DBSO. Dat dat echt gewoon mensen waren dat gewoon zo geen toekomst hadden en, en, niks konden eigenlijk. Wat dat compleet fout was nadat ik hier gestart was.... Ja, ik had zoiets van, wat dat ze hier doen is eigenlijk mensen een toekomst geven.’

‘Ja, dat was heel moeilijk. Zeker ook met mijn ouders thuis. Die dachten zoiets van ik ga mijn diploma nooit halen in deeltijds onderwijs. Die denken daar totaal anders over. Maar dat is omdat de meeste het concept niet snappen van deeltijds onderwijs. Die denken dat dat eigenlijk niets is.’

- Alle geïnterviewden gaven aan zeker opnieuw te kiezen voor DBSO, behalve één iemand nuanceerde dit.

‘Ja, ik zou opnieuw komen. Toch wel. Gewoon omdat dat actief is. Ik vind dit gewoon de richting voor mij gemaakt, zeg maar. Want zoals ik al zei achter een bureau of een stoel of een bank zitten, de hele dag luisteren, ik vind dat geen manier van leren. Allez, natuurlijk je krijgt wel kennis binnen, maar door de praktijk krijg je sowieso meer kennis binnen. En dat maakt het al makkelijker. Dat is veel efficiënter voor mij. Dus ik zou die stap zeker opnieuw maken. Al moest ik drie keer de keuze terug maken, ik zou elke keer deeltijds kiezen.’

‘Ik ga opnieuw dezelfde keuze maken. Opnieuw dezelfde keuze. 100% gegarandeerd. Ook omdat zoveel mensen ja, die denken natuurlijk dat ik mijn diploma niet ging halen want het deeltijds onderwijs daar kun je geen diploma behalen. Ik heb wel een volwaardig diploma gekregen. Ik ben er echt voor de volle 100% achter. Ik zou de keuze echt opnieuw gemaakt hebben, zeker.’

‘Gewoon, de, de manier van werken is hier veel beter eigenlijk. Ik, ik vind, ik vind ahja, ik ben, dat gewoon mijn mening is, ik vind het idee van twee dagen op school zijn en dan drie dagen op de werkvloer om daar gewoon te gaan leren, en gewoon uw ding te doen vind ik veel aantrekkelijker en leuker ook gewoon om bezig mee te zijn dan maandag dinsdag woensdag donderdag vrijdag elke dag gewoon op de schoolbanken te zitten, voor 8u lang of zo. En dan twee dagen weekend, en dan pfff, opnieuw. Nee, ik ik zou meteen voor het DBSO kiezen, ja.’

‘Euh, euh, dat is een goede vraag. Als ik op euh, als ik op voltijds goed bezig ben, als ik altijd goeie punten haal en altijd euh goeie rapporten behaal, dan ging ik euh wel blijven.’

- Door sommigen werd aangehaald dat ze zich thuis en gesteund voelen op school of zichzelf als persoon hadden teruggevonden.

Ik voelde me daar echt thuis, dus voor mij was er niets negatiefs.'

Ja, heel goed. Heel goed. De leerkrachten zijn allemaal vriendelijk. Die babbelen allemaal met u. Dus het zijn eigenlijk uw vrienden, ja. En alle~~z~~, dat zijn niet leerkrachten zoals in het voltijds. Alle~~z~~, gewoon maak je opdracht en die gaan achter hun bureau zitten. Nee, het is echt... Ze zijn echt bezig met u, zeg maar. En als je ergens mee zit of je kan gewoon een babbeltje maken tijdens de les met de leerkracht. Die doen dat graag, dus.'

We kunnen echt ons echt ons eigen zijn in de klas. Ook met de leerkracht. We hebben daar een goede band mee. We kunnen ermee lachen. En als we ergens mee zitten of we een slechte dag hebben, zegt ze dat we het rustig moeten aandoen. Dat we gewoon even tijd moeten nemen voor ons eigen, dus. Ze zijn wel echt allemaal behulpzaam en lief die leerkrachten hier.'

Leuk, echt leuk. Echt van genoten. Ik heb heel veel bijgeleerd, ook mijzelf een beetje gevonden. Gewoon zo, ik was heel in mijzelf, en dan door telkens met mensen bezig te moeten zijn ben ik terug de oude geworden dat zo altijd heel sociaal was met iedereen. Euh, ook gewoon ja, toffe leerkracht, leuke klasgenoten, helpt altijd.'

- Sommigen signaleerden dat men bang is voor duaal leren. De lat gaat hoger liggen en het gaat, volgens hen, voor leerlingen die nu in DBSO zitten te moeilijk zijn.

Euh, ja. Maar die hebben zoiets van ja, duaal, dat is veel te moeilijk voor ons. Dus er staat nog niemand op voor volgend jaar...Het is gewoon, er komt zoveel meer bij. En om het, allehja, als ik de richting zou kiezen dat ik nu zou doen dees jaar, in duaal, dan zou ik ook nog een jaar in de keuken moeten staan, ik zou klanten moeten kunnen bedienen in drie vreemde talen, wat dat Engels, Frans en Duits, pff, allehja. Ik kan, ik kan vloeiend Engels, ik kan Frans, maar Duits, wie kan dat zeg baba. Euhm, nee, ik, ik heb zo een beetje de standaard gehoord dat er volgend jaar behaald zou moeten worden, ik had zoiets van, stevig. Dus, ik denk dat ik dan wel zou twijfelen van ja, ga ik het wel doen. Gewoon omdat het echt... volgend jaar zijn het ook vijf modules die je moet halen, dees jaar drie dus dat is ook nog een stapke hoger, crazy.'

Ik denk dat dat zeker... Dat gaat zeker wel struggelen zijn, laat me dat zo zeggen. Want nu alle leerlingen van deeltijds onderwijs naar zo een school plaatsen en echt die regels ook, dan gaat ook moeilijk zijn. Want, alle~~z~~, je hebt echt begeleiding nodig. Je hebt dat wel nodig. Je weet dat ze er zijn, dus je hebt het wel nodig. En ook die klassikaal les... Dat gaat heel moeilijk zijn. Ik ben nu aan het kijken, even aan het terugdenken aan mijn oude medestudenten. Dat zou echt moeilijk zijn. Want je wordt gezien als een volwassene en dan opeens niet meer als je zo klassikaal les krijgt.'

Referenties

- Cabus, S., & De Witte, K. (2011). Does school time matter? On the impact of compulsory education age on school dropout. *Economics of Education Review*, 30, 1384–1398.
<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2011.07.003>
- Dataloep: aan de slag met cijfers over onderwijs [Dataloep]. (2022, 20 januari). Geraadpleegd op 21 november 2022, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/dataloep-aan-de-slag-met-cijfers-over-onderwijs>
- Groenez, S., & Surkyn, J. (2018). Een capaciteitsmonitor voor het leerplichtonderwijs-editie 2018: Meta-analyse. Leuven: HIVA-KU Leuven, 59.
- Lamote, C., & Van Damme, J. (2011). *Iedereen gekwalificeerd? Een samenvatting van de kenmerken, oorzaken, gevolgen en aanpak van ongekwalificeerd uitstromen vanuit een Vlaams en Europees kader*. Seminarie Vroegtijdig schoolverlaten, 31 mei 2011.
- Talloon, W., Denies, K., & Dockx, J. (2020). *Zittenblijven-in-het-Vlaams-secundair-onderwijs. Onderzoek op basis van het LISO-project*. https://steunpuntsono.be/wp-content/uploads/2020/12/1.1_Zittenblijven-in-het-Vlaams-secundair-onderwijs.-Onderzoek-op-basis-van-het-LISO-project.pdf
- Verhaest, D., Baert, S., De Rick, K., Laurijssen, I., Smet, M., & Tobback, I. (2018). *De Invoering van Duaal Leren in Vlaanderen: Een Wetenschappelijke Reflectie*. SONO Research Paper, Steunpunt Onderwijsonderzoek. https://torvub.be/torwebdat/publications/t2018_31.pdf
- VLOR. (2019). *Drempels wegwerken in duaal leren. Toekomstperspectief voor huidige doelgroep leren en werken*. VLOR.